

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS KATEDRA

VAIDA AUŠBIKAVIČIŪTĖ

Studijų programos *Literatūros antropologija ir kultūra*
magistrantūros II kurso studentė

Asmenybės raidos metmenys Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje
MAGISTRO DARBAS

darbo vadovas
doc. dr. Regimantas Tamošaitis

Vilnius 2016

Aušbikavičiūtė, Vaida, *Asmenybės raidos metmenys Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje*. Magistro darbas, *The Outline of Personality Formation in the Ieva's Simonaitytė's autobiographical Trilogy*, vadovas doc. dr. Regimantas Tamošaitis, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, Lietuvių literatūros katedra, 2016, 49 p.

Raktiniai žodžiai: Ievos Simonaitytės autobiografija, asmenybės raida, individualioji psichologija, gyvenimo stilius, socialinis interesas, pranašumas, savivoka, identitetas.

Key words: the Autobiography of Ieva Simonaitytė, Alfred Adler's Individual Psychology, Personality Development, Life-Style, Social Interest, Superiority, Self-perception, Identity.

Anotacija

Darbe metodologine prieiga pasirenkama Alfredo Adlerio asmenybės raidos koncepcija ir feministinės literatūros kritika. Pagrindinis tikslas – išanalizuoti kokiais būdais Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje („... O buvo taip“, „Ne ta pastogė“ ir „Nebaigta Knyga“) kuriami asmenybės raidos metmenys. Apžvelgiama asmenybės raidos teorija ir jos santykis su autobiografija, iškeliamos problemos. Siekiama aprašyti asmenybės raidos kūrimosi prielaidas (savivokos sklaidą, aplinkos ir individo santykį, pažiūrų formavimosi procesą, raidos tarpsnių lūžius) ir išanalizuoti *gyvenimo stiliaus* pasireiškimą, kuriant asmeninę moteriškumo sampratą. Bandoma aptarti kaip *gyvenimo stiliaus* kūrimą koreguoja liga, kokią įtaką šiam procesui daro bendruomenė ir kokia reikšmė skiriama individualiam pasirinkimui.

Annotation

In this work Ieva Simonaitytė's autobiographical trilogy ("... O buvo taip", "Ne ta pastogė" and "Nebaigta knyga") was examined through the prism of Alfred Adler's personality development concept and feminist literary criticism. The main purpose of the work was to analyze the ways in which the outline of the personality development was presented in Ieva Simonaitytė's autobiographical trilogy. The personality development theory and its relationship with the autobiography were reviewed and the limitations of the methods used were discussed. The aim was to describe the assumptions of the process of the personality development (the spread of self-awareness, the relationship between individual and the social environment, the process of the attitude formation, the turning-points of the developmental stages) and analyze the expression of the lifestyle which creates a personal concept of femininity. It was attempted to discuss how the disease and the community affects the development of the lifestyle and what is the significance of the individual choice in this context.

TURINYS

I	SANTRAUKA	4
II	ĮVADAS	5
III	ASMENYBĖS METMENŲ TRAJAKTORIJOS ALFREDO ADLERIO INDIVIDUALIOSIOJOJE PSICHOLOGIJOJE IR AUTOBIOGRAFIJOS SAMPRATOJE	9
IV	ASMENYBĖS FORMAVIMOSI PRIELAIDOS IEVOS SIMONAITYTĖS AUTOBIOGRAFIJOJE	13
4.1	Savimonės gimimas ir bandymas (at)kurti vaiko išpūdžius	13
4.2	Negalios trajektorijos ir (ne)galimybių atsivėrimas <i>gyvenimo stiliuje</i>	20
4.3	Identiteto reikšmė ir atspindžiai Ėvės asmenybės raidoje	29
V	GYVENIMO STILIAUS RAIŠKA	35
5.1	Moteriškieji vaidmenys bendruomenėje ir jų refleksija	35
5.2	Kūrybiškojo aš įgyvendinimas ir santykis su bendruomene	39
VI	IŠVADOS	45
VII	SUMMARY	47
VIII	LITERATŪRA	

I SANTRAUKA

Lietuvių literatūroje mažai dėmesio skiriama autobiografijoms tirti. Dažniausiai apsiribojama specifinėmis temomis, kurios neatskleidžia esminio autobiografijos siekio nagrinėti žmogaus raidos istoriją. Darbo objektu pasirinkta asmenybės raidos metmenys Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje.

Darbe buvo tiriamas asmenybės raidos plėtojimas autobiografijoje, pasiremiant Alfredo Adlerio asmenybės raidos koncepcija ir feministine literatūros kritika. Atskleista, kad I. Simonaitytės autobiografijoje remiamasi skirstymu į tris amžiaus periodus, kuriuos rėmina tekste kuriamos specifinės asmeninės iniciacijos. Vaikystės periodas kuriamas atsižvelgiant į vaiko kalbinių ir protinių kompetencijų ribotumą. Ligos poveikis asmenybės santykiui su socialine aplinka pasireiškia kontrole. Paauglystėje asmenybės tikslas įgyvendinamas atsižvelgiant į bendruomenės siūlomą gyvenimo modelį, tačiau jis yra tikrinamas ir perkuriamas atsižvelgiant į asmenybės poreikius. Brandos amžiuje įgyvendinama savoji moteriškumo samprata, kūrybiniai planai ir tobulėjama profesinėje srityje.

II ĮVADAS

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, ypač gausėja biografinio pobūdžio kūrinių, 2008–2009 pastebimai išauga pavadinimų ir tiražų skaičius¹. Pastarasis reiškinyss rodo, kad dabartinė visuomenė orientuojasi į pasakojimus apie asmenis, poreikį pasakoti apie save. Šiuolaikinės komunikacinės priemonės suteikia galimybę kurti savitą gyvenimo istoriją internetinėje erdvėje, kuri tam tikra prasme primena autobiografiją (pvz., socialinių tinklų paskiros), naudoti „autobiografinius analogus“ (straipsnius, interviu, reportažus, realybės šou, etc). Moderna ir postmoderna žmogaus siekia įveikti asmenybės fragmentiškumą, kurdamas vientisą gyvenimo istoriją².

Autobiografijos žanro pradžia Lietuvoje siejama su Jono Basanavičiaus veikalu, pasirodžiusiu 1888 metais J. Šliūpo knygoje „Lietuviszkieji rasztai ir rasztininkai“. Gitanos Vanagaitės teigimu, J. Basanavičiaus veikalas žymi dvi svarbias prielaidas autobiografijai: pirmoji, autobiografijos termino vartojimas nurodo jo funkcionavimą lietuvių kultūriniam gyvenime, antra, autobiografija laikoma viso gyvenimo pasakojimu, brandaus žmogaus prerogatyva (daroma prielaida iš Basanavičiaus autobiografinio darbo tęstinumo „Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija 1851–1922“) XX a. pradžioje išskirtiniu autobiografijos bruožu tampa tautinio „tautinio susivokimo momentas“, juo remiantis gyvenimo pasakojimas įtvirtina rašančiojo asmenybę, formuoja prasmingo gyvenimo idėją. Žemaitė „Autobiografija“ (1921) ir Lazdynų Pelėdą „Mano autobiografija“ (1914) lietuvių autobiografijos žanrui atveria intymesnio kalbėjimo galimybes, įtraukdamos „individualią vidinę problematiką“, kuri tarsi buvo slopinama tautinio-visuomeninio intereso³.

Autobiografijos buvo rašomos specialiams leidiniams: pirmosios nepriklausomybės laikotarpiu išėjo antologijos „Vainikai“ (1921) ir „Antrieji vainikai“ (1936), kur šalia poetų eilėraščių buvo pateikiamos trumpas autobiografinis tekstas, sovietų okupacijos metais išleisti rašytojų autobiografijų tomai (1957, 1967, 1977, 1989)⁴. Kaip pažymi Solveiga Daugirdaitė, pastarojo laikotarpio autobiografijose „visada svarbu tai, ko žmogus neparašo“⁵. Cenzūra, represijos

---

¹ Matulytė-Černiauskienė, Marija, *Biografinių knygų leidyba Lietuvoje 2005–2009 m.* : magistro baigiamasis darbas; mokslinis vadovas prof. Remigijus Misiūnas, Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, Vilnius: 2011, p. 53.

² Žr. Vanagaitė, Gitana, *Autobiografijos teorija ir praktika*. Mokomoji knyga filologijos studentams, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008 p. 25–26.

³ Vanagaitė, Gitana, *Autobiografijos teorija ir praktika*, p. 20–23.

⁴ Ten pat, p. 25.

⁵ Daugirdaitė, Solveiga, „Tarybinės lietuvių rašytojos autobiografijoje“, *Colloquia*, nr. 32, p. 48.

ir privalomas, o ne laisvas apsisprendimas rašyti darė įtaką teksto kokybei – autobiografijos buvo trumpos (kai kurios vos kelių sakinių), fragmentiškos ir neretai angažuotos.

„Gyvenimo pasakojimų“ reikšmė išskyla po Antrojo pasaulinio karo: tai tarsi lūžis laike, kuris nustumia prisiminimus ir atskiria kartas užmarštin, todėl atminties reikšmė išskyla. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje išskiriama atskira disciplina „kūrybinis rašymas“, kuris plačiai taikomas mokymo įstaigose. Tai vėliau įkvepia įvairias saviraiškos formas per rašymą. Kilo savitas judėjimas, siekęs įamžinti įvairių grupių istoriją (1970 dirbančiosios klasės autobiografija, sustiprėjęs feministiniam judėjimui, išskyla poreikis kalbėti moterų patirtis)⁶.

„Lietuvoje asmeniniams „paprastų žmonių“ naratyvams vis daugiau dėmesio skiria folkloristai. Didžiuma lietuvių autorių, istorikų ir literatų, analizuoja trauminę XX a. vidurio patirtį (Jūra Avižienė, Tomas Balkelis, Dovilė Budrytė, Audronė Raškauskienė ir kiti)⁷. „Gyvenimo pasakojimo (gyvenimo istorijos)“ terminas taikomas rašytinėms autobiografijoms, užrašytiems ir (arba) iššifruotiems interviu, kurie sociologų, istorikų, kultūros istorikų ar kitų mokslininkų vartojami kaip priemonė rinkti medžiagą. Nėra svarbi pasakojimo forma, į pirmą planą iškeliamas žmogaus patirtis, kuri fiksuoja kultūroje vykstančius procesus, tam tikrų įvykių atgarsius⁸.

Kita vertus tradicinėms rašytinėms autobiografijoms skiriama per mažai dėmesio. Lietuvoje autobiografijos tradicija nėra giliai įsišaknijusi, trūksta kritinės literatūros, nėra nuoseklios Lietuvių autobiografijos žanro raidos istorijos. Vertėtų paminėti Vytauto Kavolio veikalą „Pradžios ir pabaigos“, Vytauto Kubiliaus apžvalginis straipsnis „Kas yra autobiografija“ (1995-1996), Solveigos Daugirdaitės straipsnį „Tarybinės lietuvių rašytojos autobiografijoje“. Universitetuose rašomi baigiamieji darbai iš autobiografinių tekstų specifinėmis temomis.

Ievos Simonaitytės autobiografinė trilogija laikoma klasikinės autobiografijos pavyzdžiu – tekstas pradamas pirmaisiais vaikystės įspūdžiais ir baigiamas brandžios moters svarstymais apie veiklos prasmę. Savo apimtimi, kalbos ir teksto kompozicijos ypatybėmis neturi analogų lietuvių literatūroje. Simonaitytės autobiografija dažniausiai paminima kitų jos veikalų kontekste kaip stilistikos ir tematikos tąsa. Vytautas Kubilius knygoje „Ievos Simonaitytės kūrybą“ veda paraleles tarp visos kūrybos ir autobiografinės trilogijos, ypatingą dėmesį skiria „I. Simonaitytė – klasikė“ skyriuje. Rima Pociūtė straipsnyje „Autobiografija: lietuvių Ievos savianalizė“ iš feministinės kritikos perspektyvos skaito trilogiją kaip moters brendimo istoriją ir sudeda probleminius akcentus. Simonaitytės pirmąją trilogijos knygą „O buvo taip“ kartu su „Aukštųjų Šimonių likimu“ ir „Be tėvo“ Aistė Birgerytė straipsniuose „Rašytoja, kuri sunkiai vaikščiojo“ ir „Kūno negalios

⁶ Steedman, Carolyn, „Story of another self“, *Feminism and autobiography : texts, theories, methods*, sudarė Cosslett, Tess, 2000, p. 28 – 27.

⁷ Daugirdaitė, Solveiga, „Tarybinės lietuvių rašytojos autobiografijoje“, p. 37–38.

⁸ Žr. ten pat, p. 38.

įsmeninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“ analizuoja pasitelkusi ligos įsmeninimo perspektyvą. Straipsnis atveria naujas perskaitymo galimybes, paliečiama asmenybės formavimosi raidos tema – kaip liga paveikė santykį su savimi ir pasauliu. Apie Simonaitytės kūrybą dar yra rašę Viktorija Daujotytė, Irma Antanaitytė, Irena Baliulė ir Lina Michailovienė. Atskiro tyrimo reikalauja atsiminimų knygos apie Simonaitytę, savo tematika įvairuoja nuo fotografijų albumo iki memuarinių knygų, pasakojančių apie rašytojos gimimą ir abu tėvus.

Baigiamojo darbo **tema** pasirinkta – „Asmens raidos metmenys Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje“.

Šio darbo **tikslas** – ištirti kokiais būdais Ievos Simonaitytės autobiografijoje kuriami asmenybės raidos metmenys. Siekiant įgyvendinti tikslą, iškeliami **uždaviniai**:

1. trumpai apžvelgti autobiografijos žanro sampratos raidą;
2. pristatyti Alfred'o Adler'io individualiosios psichologijos koncepciją ir ją papildyti feministinės literatūros kritika: paaiškinti pagrindines sąvokas, metodų sąsajas su autobiografijos žanru ir apsvarstyti kylančias problemas;
3. interpretuoti Ievos Simonaitytės autobiografiją, remiantis individualiosios psichologijos metodu, ir aprašyti asmenybės raidos kūrimosi prielaidas (savivokos sklaidą, aplinkos ir individo santykį, pažiūrų formavimosi procesą, raidos tarpsnių lūžius);
4. aprašyti kaip *gyvenimo stiliaus* kūrimą koreguoja liga, kokią įtaką šiam procesui daro bendruomenė ir kokia reikšmė skiriama individualiam pasirinkimui;
5. išanalizuoti *gyvenimo stiliaus* pasireiškimą, kuriant asmeninę moteriškumo sampratą ir pasirenkant veiklą.

Taikomi **metodai**: Alfredo Adlerio individualiosios psichologijos koncepcija ir feministinės literatūros kritika. **Tiriamąją medžiagą** sudaro Ievos Simonaitytės autobiografinė trilogija: „O buvo taip“ (1960), „Ne ta pastogė“ (1962) ir „Nebaigta knyga“ (1965)⁹, darbui naudojami IV ir V raštų tomai.

Darbo **struktūra**:

- įvade pristatoma darbo tema, tikslas, tiriamoji medžiaga, metodai, išskiriamas darbo tikslas ir uždaviniai;
- antrame skyriuje supažindinama su metodinėmis Alfredo Adlerio individualiosios psichologijos priegomis, metodą papildoma feministinės literatūros kritikos įžvalgos, kurios atveria galimybę asmenybės raidoje išskirti sąmoningą moteriškumo konstravimo perspektyvą, nubrėžiamos metodų sąsajas su autobiografijos žanru;

---

⁹ Skliaustuose įrašyti pirmojo leidimo metai.

- trečiame skyriuje, taikant pasirinktą metodologiją, aprašomos gyvenimo stiliaus formavimosi prielaidos: socialinė kultūrinė-aplinka (šeima, bendruomeniniai santykiai, santykiai su kitų kultūrų atstovais), kaip į aplinką (bendrąją prasme) reaguojama, kaip santykį su aplinką pakeičia liga, kaip autorė formaliosiomis teksto priemonėmis kuria savo santykį su autobiografiniu tekstu;

- ketvirtame skyriuje telkiamas dėmesys į naujo moteriškumo reprezentacijų paieškas autobiografiniame tekste, kokį santykį šios paieškos turi su gyvenimo stiliumi, kaip pasirinktas gyvenimo stilius plėtojamas tekste, kokios veiklos sritys ir kaip plėtojamos tekste;

- išvadose pateikiamas darbo apibendrinimas;
- literatūra.

III ASMENYBĖS METMENŲ TRAJAKTORIJOS ALFREDO ADLERIO INDIVIDUALIOSIOJOJE PSICHOLOGIJOJE IR AUTOBIOGRAFIJOS SAMPRATOJE

A. Adlerio asmenybės koncepcija ir autobiografijos žanras turi jungčių. Viena jų – autobiografinis pasakojimas yra taikomas kaip psichoterapinė priemonė, siekiant išsiaiškinti nusiskundimo priežastis, nes daroma prielaida, kad asmenybė yra iš esmės panaši į pasakojimą – „ją galima apibūdinti žodžiais ir prisiminti“¹⁰. Kita jungtį suponuoja pats autobiografijos apibrėžimas: „Autobiografija yra retrospektyvus prozinis kieno nors pasakojimas apie savo paties gyvenimą, kai daugiausia dėmesio skiriama individualiai istorijai, ypač – asmenybės tapsmui“¹¹. Kitaip tariant, asmenybės raida jau yra įrašyta autobiografiniame tekste.

Alfredas Adleris (1870–1937) – psichoterapeutas, gyvenęs ir dirbęs Vienoje. „Kurį laiką bendravo su psichoanalizės kūrėju Zigmundu Freudu ir daug iš jo išmoko. Jų pažiūroms išsiskyrus, A. Adleris toliau kūrė originalią asmenybės sampratą – individualiąją psichologiją“¹². Pažiūrų išsiskyrimo priežastis buvo skirtinga asmenybės samprata. Z. Freudas asmenybę traktavo kaip sudarytą iš dalių (Id, ego ir superego) ir pabrėžė, kad tarp visuomenės ir individo tvyro įtampa. Tuo tarpu, A. Adleris teigia, kad „asmenybė yra nedaloma. Kiekviena asmenybė – tai individas (lot. *individuum*), kuris funkcionuoja kaip vientisa būtybė“ ir „individas nesupriešinamas su visuomene“¹³. A. Adlerio asmenybės koncepcijai yra svarbios kelios sąvokos: *gyvenimo stilius*, *socialinis interesas*, *menkavertiškumo jausmas* (ir menkavertiškumo kompleksas), *pranašumo siekimas*.

Vienas esminių autobiografijos ir individualiosios psichologijos asmens raidos principų yra tas, kad žmogaus ontologinių ištakų ieškoma vaikystėje. A. Adleris pabrėžia vaikystės svarbą, nes „jau kūdikystėje klojami psichikos gyvenimo veiksnių, kuriuos stebime šiandien, pamatai. Ilgainiui šie veiksniai vis labiau plėtojami ir transformuojami. Įvairiausios įtakos verčia vaiką reaguoti į gyvenimo reikalavimus, pasirenkant tam tikrą poziciją“¹⁴. Iš šios citatos išplaukia dar vienas teiginys, kuriuo remiantis, galima autobiografijoje fiksuojamą asmens raidą interpretuoti individualiosios psichologijos kontekste, – vaikystėje vykstantys įvykiai daro didelę įtaką

---

¹⁰ Steedman, Carolyn, „Story of another self“, *Feminism and autobiography : texts, theories, methods*, sudarė Cosslett, Tess, 2000, p. 27.

¹¹ Cit iš Dručkutė, Genovaitė, „Autobiografijos teorija ir praktika (Philippe’as Lejeune’as ir Jozefas Frankas)“, *Literatūra*, nr. 46(5), 2004, p. 50–51.

¹² Edita Briedienė, „Alfredas Adleris ir jo individualioji psichologija“, *Žmogaus pažinimas*, Vilnius: Vaga, p. 221.

¹³ Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, vertė Lilija Lasauskienė, Vilnius: Vaibra, 2007, p.8.

¹⁴ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 24.

asmenybės formavimuisi, lemia žmogaus požiūrį. A. Adleris nurodo, kad asmuo pats turi sprendžiamąją galią pasirinkti poziciją, iš kurios interpretuos savo gyvenimo įvykius, ir taip pabrėžia individualią žmogaus galią formuojant save ir savo gyvenimo istoriją.

Tiriant asmenybės raidą autobiografiniame tekste neišvengiamai susiduriama su autobiografija kaip literatūros kūrinium ir tekstu, pretenduojančiu dokumentuoti asmenybės raidos istoriją. Iškyla tiesos sakymo arba literatūrinės fikcijos problema. Tai, kas dėl literatūrinės fikcijos ir subjektyvių parametrų (atminties, įvykių atrinkimo), laikytų autobiografijos kaip dokumento, pretenduojančio į tiesą, trūkumu, individualioji psichologija laikytų privalumu. Prisiminimas, iškilęs sąmonėje rašymo metu, yra reikšmingas asmens raidos atžvilgiu. Net, jei atsiminimas yra iškraipomas ar yra „atsimenama tai, ko nebuvo“, – visa tai rodo rašančiojo žmogaus požiūrį į save, kitaip tariant, tai vaizdinys apie save, sąlygotas ilgo raidos proceso¹⁵. Remiantis prisiminimų apie save interpretavimu individualiosios psichologijos kontekste, galima daryti prielaidą, kad ir literatūrinė fikcija raidos konstravimo atžvilgiu gali būti traktuojama kaip pozityvus veiksnys. Meninis autobiografijos matmuo suteikia papildomos informacijos apie rašančiojo santykį su savo praeitimi.

A. Adlerio asmenybės raidos koncepcija yra grindžiama tikslo siekimu. Šis tikslingumas nurodomas kaip pagrindinis visų gyvų būtybių psichikos nukreiptumas į tikslą, kuris sąlygoja tam tikrus veiksmus, „apskritai neįmanoma, kad psichikos organas neturėtų tikslo, ir individualioji psichologija visus žmogaus psichikos reiškinius suvokia taip, tarsi jie būtų nukreipti į tikslą“¹⁶. Žmogaus asmenybės raida prasideda nuo tos akimirkos, kai patenka į šį pasaulį, jau ankstyvoje kūdikystėje: „[i]dealas, žmogaus tikslas formuojasi jau pirmaisiais gyvenimo mėnesiais. Jau tada svarbūs tampa pojūčiai, į kuriuos vaikas reaguoja džiaugsmu arba nepasitenkinimu. Tada pastebimos ir pirmosios pasaulėvaizdžio užuomazgos, nors jos reiškiasi labai primityviai“¹⁷.

Kitu raidos etapu galima laikyti savojo „aš *atradimą*“, kai vaikas pradeda save įvardinti įvardžiu *aš*, tuomet jis pradeda konkuruoti su suaugusiaisiais dėl pripažinimo. Vaikas ima suvokti „ryšį su aplinka, kuri anaiptol nėra neutrali ir verčia vaiką laikytis tam tikros pozicijos ir taip tvarkyti santykius su ja, kad nuo pasaulėvaizdžio priklausanti jo savijauta būtų ir išliktų gera“¹⁸. Tirdamas aplinką vaikas sukaupia nemaža patirties kaip pastaroji jį veikia ir ką pats jaučia. Šią patirtį vaikas naudoja požiūriui į gyvenimą formuoti ir tai, ką patiria, laiko objektyviu pasaulio vaizdiniu. Apie penktuosius šeštuosius gyvenimo metus „tokio amžiaus vaikas jau turi nulemiantį jo požiūrį į pasaulį *gyvenimo stilių*, kurį sudaro pagrindinė savivoka, gyvenimo tikslas, pasaulėvaizdis

¹⁵ Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, p. 35.

¹⁶ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 21

¹⁷ Ten pat, p. 23 – 24.

¹⁸ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 67.

ir elgesio modeliai įvairiose situacijose <...>¹⁹. *Gyvenimo stiliaus* sąvokai suprasti yra svarbi apėrcėpcija. Tai procesas, kurio metu žmogus suvokia nežinomą daiktą ar reiškinį. „Iš pradžių žmogus *suvokia* [išskirta E. D. F.] daiktą ar reiškinį, jį vizualizuoja ar priima kitais fiziologiškai determinuotais būdais, o paskui tai, ką suvokia, *interpretuoja* [išskirta E. D. F.] remdamasis savo tikslais, lūkesčiais, emocijomis ir kitais nevizualiais procesais“²⁰. Kitaip tariant, apėrcėpcijos procese pasireiškia *gyvenimo stiliaus* veikimas.

Nors A. Adlerio psichologija vaidinama individualiųjų, tačiau ji teikia išskirtinį dėmesį socialiniai žmonių sąveikai ir jos įtakai asmenybės formavimosi procese, todėl iškeliami *socialinio intereso* sąvoka. *Socialinis interesas* žmogui yra prigimtinis dalykas ir kartu sąlyga, kad išliktų šiame pavojingame pasaulyje²¹. Gimdamas vaikas iš karto patenka į bendruomenę, pirmiausia šeimą, o po to bendruomenės ribos plečiasi vaikui augant.

Dėl tėvų auklėjimo (lepinimo arba atstūmimo), organinio kūno sutrikimo ar kitų nepalankių aplinkybių sutrinka vaiko santykis su socialine aplinka, ima formuotis *menkavertiškumo jausmas*, kuris kritiniais atvejais gali peraugti į *menkavertiškumo kompleksą*. Jausdamasis nepilnaverčiu bendruomenės nariu, vaikas stengiasi kompensuoti šį jausmą ir ima siekti *pranašumo*. Šis siekis suteikia veiklai kryptingumo ir tikslą, kad kada nors ateityje *menkavertiškumo jausmas* bus kompensuotas. Pranašumo vaikymasis verčia žmogų iššvaistyti daug jėgų konkurencinėje kovoje dėl prestižo, dažnai tikslai būna nerealiūs arba pasiekus vieną tikslą, iškeliamas kitas ir savo asmenybės pilnas vertės pajautimas taip ir lieka neįgyvendintas. A. Adleris kaip alternatyvą *pranašumo* siekimui pateikia *socialinį interesą*. Žmogus siekdamas atkurti asmenybės pusiausvyrą orientuojasi į socialiai naudingą veiklą, kuri užtikrina abipusę naudą. Dirbdamas bendruomenės labui, jis jaučiasi naudingas ir vertingas nepriklausomai nuo veiklos rezultatų, priešingai nei siekiant *pranašumo*²². Kitaip tariant, „[ž]mogus išsikelia sau tokį tikslą, kurį pasiekęs galėtų arba jaustis pranašesnis už kitus, arba taip išsiugdytų savo asmenybę, kad gyvenimas pasirodytų vertas gyventi“²³. Gyvenimo tikslas, iš esmės, yra abstraktus ir dėl to skiriasi nuo pavienių konkrečių tikslų, kurie yra tik atspindys šio pagrindinio tikslo. Gyvenimo tikslą galima nusakyti kaip siekį susikurti tenkinantį ryšį su bendruomene, socialine aplinka (tikslui pasiekti pasitelkiamas *gyvenimo stilius*).

A. Adlerio asmenybės raidos teorija yra įausta į patį autobiografijos audinį: čia individo santykis su aplinka, tikslai, *gyvenimo stiliaus* kūrimosi prielaidos ir jo taikymas tampa

---

¹⁹ Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, p. 24 – 25.

²⁰ Ten pat, p. 23.

²¹ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 27.

²² Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, p. 14.

²³ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 60.

autobiografinio teksto ašimi. Autobiografija yra unikalios asmens raidos fiksavimas, todėl konkrečiai kalbėti apie raidos reiškimosi ypatybes tekste galima tik pasitelkus konkrečią autobiografiją.

Ievos Simonaitytės autobiografijai nagrinėti A. Adlerio asmenybės raidos koncepcija papildoma feministinės literatūros kritikos aspektu. A. Adlerio teorija daugiausia dėmesio teikia vaikystės tarpsniui, kuomet formuojasi asmenybės ypatybės ir veikimo principai. Feministinė literatūros kritika leidžia pažvelgti į autobiografinį Ievos Simonaitytės tekstą iš moters formavimosi istorijos perspektyvos, kuri esmingai susijusi su gyvenimo stiliaus kūrimu ir praktika.

IV ASMENYBĖS FORMAVIMOSI PRIELAIDOS IEVOS SIMONAITYTĖS AUTOBIOGRAFIJOJE

4.1 Savimonės gimimas ir bandymas (at)kurti vaiko įspūdžius

Tradiciskai lietuvių rašytojų autobiografijos sovietmečiu buvo pradamos nuo gimimo datos, vietos ir šeimos, iš kurios kilo, aprašymo, išsilavinimo²⁴. Simonaitytės autobiografinė trilogija, išleista kaip savarankiškas kūrinys, o ne kaip privalomas tekstas to meto autoriams, priklausiusiems Rašytojų sąjungai. Autobiografijas rašantys asmenys neretai išeities tašku pasirenka vaikystę ar net patį gimimo faktą, įtraukia istorinį ar šeimoje vykstančių įvykių kontekstą, kurio dėl žmogaus vystymosi specifikos, rašantysis tiesiog negalėjo atsiminti. Minėtasis faktas leidžia daryti prielaidą, kad autobiografas tekstą kuria remdamasis ne tik savo asmenine patirtimi, bet ir kitų žmonių pasakojimais, kurie vienu ar kitu atžvilgiu jį liečia²⁵. Simonaitytės autobiografiją galima traktuoti kaip nuoseklų asmenybės vystymosi procesą, fiksuojantį tekstą. Autorė atsisako formaliosios schemas ir autobiografiją pradeda nuo savimonės atsiradimo. Savimonė – tai savęs kaip vientiso fizinio ir emocinio subjekto suvokimas, gebėjimas disponuoti praeitimi, ateitimi ir dabartimi bei vaizdiniais apie save²⁶.

„Jinai pabudo iš gilaus gilaus miego. Pabudo taip staigiai, tarsi kas, už rankytės paėmęs, ją būtų stipriai papurtęs. <...>./Ką gi: jinai pasijuto, kad esanti. Tai buvo taip keista, tarsi skaudėtų. Bet neskaudėjo, ne, tiktai... kaip kitaip pasakyti!“ (IV, 7)²⁷; „Dabar *jinai* pabudusi, dabar *jinai* galvoja. Kartais, taip begalvojant, jai atrodo, kad *jinai* pirmą kartą pabudo ir pirmą kartą ėmė galvoti. O tai nelengva“ (IV, 9); „Ir dabar *jinai* – taip pirmą kartą – pagalvoja, ar verkti, kaip pratusi, ar... Bet ne, kam verkti. Juk niekas neskriaudžia, ir niekas neskauda. O be to, kaip įdomu, kaip dar niekada“ (IV, 9).

Savimonės atsiradimas gali būti tapatinamas su staigiu pabudimu, kuris sukrečia. Savimonė yra daugialypis savęs pajautimas – fizinis, emocinis, mentalinis. Ištraukoje šis pojūtis pirmiausia siejamas su skausmu ir purtymu. Pavartotame palyginime pasitelkiami pojūčiai apibūdinti naują būseną, naują patirtį, siejant su ankstesne – taip tarsi siekiama atkurti vaiko mąstymo ypatumus. Fizinio pojūčio patyrimas palieka emocinę įvykio interpretaciją, kuri įrašoma į patirtį. Pastaroji toliau analogijos principu susiejama su dabar vykstančiu sąmonės pabudimu (vyksta apercepcija).

²⁴ Žr. Daugirdaitė, Solveiga, „Tarybinės lietuvių rašytojos autobiografijoje“, *Colloquia*, nr. 32, p. 35–54.

²⁵ Žr. Vanagaitė, Gitana, „Autobiografijos teorijos metmenys“, p. 44.

²⁶ Žr. Žukauskienė, Rita, *Raidos psichologija: integruotas požiūris*, Vilnius: Margi raštai, 2012, p. 264.

²⁷ Simonaitė, Ieva, „O buvo taip...“, *Raštai*, t. IV, Vilnius: Vaga, 1989, toliau skliaustuose nurodomas cituojamo šaltinio raštų tomo numeris ir puslapio skaičius (IV, 7).

Bandymą (at)kurti vaiko savivokos momentą žymi negalėjimas išsakyti, grindžiamas tuo, kad vaikas operuoja nedideliu kiekiu informacijos ankstyvame amžiuje. Fiziniu pojūčiu nusakomas naujas mentalinis patyrimas, kitaip tariant, tekste kryptingai judama nuo kūniško patyrimo link abstrakčių, tik protu suvokiamų pojūčių. Šis kryptingumas atspindi ir A. Adlerio asmenybės raidos koncepciją, kurioje teigiama, kad vaikas iš pradžių į pasaulį reaguoja automatiškai ir vertina jo įtaką tik kaip atitinkančią arba ne jo poreikius, o vėliau (nuo tada, kai pabunda *aš*) vaikas į aplinką ima reaguoti kitaip, suvokia galįs jai daryti įtaką savo veiksmais²⁸. Savivokos patirtis yra ir mentalinė – autobiografijoje *jina* atranda gebėjimą galvoti, kontroliuoti savo veiksmus. Mažoji mergaitė, svarsto ar jai verkti. Kita vertus, pats *galvojimas ar verkti* kaip naujas potyris imamas reflektuoti, naujas gebėjimas įvertinamas: „kaip įdomu, kaip dar niekada“.

Kaip teigia Rita Žukauskienė, vaikas savąjį *aš* iš pradžių suvokia įtraukdamas ir kitus asmenis, kurie tenkina jo poreikius, pavyzdžiui, motina, ir nesuvokia savo kūno vientisumo, tačiau 20–24 mėnesių ima save suvokti kaip atskirą individą²⁹. „Pasijusti esančiu“ – tai tarsi pajusti savo asmens vientisumą. Simonaitytė aprašydama savimonės nubudimą ypač ryškiai akcentuoja naują pasaulio matymo perspektyvą, *aš* pozicijos atsiradimą ir refleksijos užuomazgas vaiko sąmonėje: kol kas apsiribojama fiziniais pojūčiais ir prisiminimais kaip suaugusieji reaguoja į jos – Ėvikės poelgius, numatoma galimybė kontroliuoti savo veiksmus, refleksijos užuomazgos.

Su savimonės atsiradimu siejamas ir vaiko gebėjimas vartoti asmeninius įvardžius, nebevadinti savęs vardu, kitaip tariant, suvokiamas skirtumas tarp objektų ir savęs kaip subjekto³⁰: „Ir štai, pasijutusi, kad esanti, *jina* tuo pačiu ir suprato, kad jau niekada daugiau nebegali sakyti: „Vikė noli“. Ne, dabar ji visada aiškiai sakys: „Aš noriu“. Tikrai, kodėl ji dar niekada nesakė „aš“?“ (10).

Simonaitytės nesitapatina su aprašoma maža mergaite, nes tarp dabartinės savęs rašymo metu ir savęs mažos mergaitės yra didelė laiko distancija arba, kaip teigia Gitana Vanagaitė: „Autobiografijoje pasakojama asmenybės istorija yra susijusi su atsigrėžimu į praeitį, kuris, savo ruožtu, įsteigia autobiografijai svarbų ir išskirtinį retrospekcijos momentą, kada į laike nutolusį gyvenimą yra žvelgiama iš konkretaus dabarties taško, kada *čia* ir *dabar* autorius, kuris autobiografijoje yra ir pasakotojas, ir pagrindinis veikėjas, pasakoja apie save *ten* ir *tada*“³¹. Apie save autorė rašo trečiuoju asmeniu ir net pabrėžia – *Jina*. Autobiografinis kalbėjimas iš trečio asmens pozicijos yra interpretuojamas įvairiai: tai gali ženklinti individo stiprų ryšį su bendruomene

²⁸ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 67.

²⁹ Žr. Žukauskienė, Rita, *Raidos psichologija: integruotas požiūris*, p. 264–265.

³⁰ Žr. Dručikutė, Genovaitė, „Autobiografijos teorija ir praktika (Philippe’as Lejeune’as ir Jozefas Frankas)“, *Literatūra*, nr. 46 (5), 2004, p. 47.

³¹ Vanagaitė, Gitana, „Autobiografijos teorijos metmenys“, *Žmogus ir žodis*, nr. 11, 2001, p. 43.

(viduramžių autobiografijos), pagarbą, visišką nusižeminimą arba steigia alternatyvų kalbėjimo būdą³². Galima daryti prielaidą, kad autobiografijoje kalbėjimas apie save trečiuoju asmeniu suponuoja galimybę ne tik daryti skirti dėl laiko distancijos bet ir pabrėžti vaiko, kaip savito *kito*, kuris kaip asmuo įgauna savarankiškumo, geba atskirti save nuo kitų žmonių. *Jinai* ir *aš* – įvardžiai veikia kontrasto principu, kartu žymi dar vieną vaiko vystymosi etapą, kai savęs nebeįvardija vardu ar trečiu asmeniu ir supranta įvardžio *aš* vartojimo reikšmę³³.

Simonaitytė aprašydama pirmąjį savimonės pabudimą juda nuo vidujinio vientisumo pajautimo, savirefleksijos atradimo iki koordinačių nustatymo savo bendruomenėje. Išryškėja dvi asmens raidos vystymosi kryptys arba stimulai: pirmoji – individualioji, siejama su asmens galios ir pripažinimo siekiu; antroji – kolektyvinė arba bendruomeninė (arba *socialinis instinktas*), kurios esmę sudaro asmens bendruomeniškumo poreikis per vertybių priėmimą ir teigimą, tapatinimąsi su sava bendruomene³⁴. Savimonės pabudimo scenoje šių dviejų krypčių koegzistavimas vaiko sąmonėje perteikiamas vaizdinėmis priemonėmis (aprašymu), kurios papildomos išvalgomis iš vaiko perspektyvos – konstatuojamas santykis su šeima ir aplinka. Savo individo pripažinimo siekianti Ėvikė dar yra mažas vaikas ir susiduria su savo sugebėjimų riba, jai stinga ne tik kalbinės kompetencijos bet ir apskritai patirties pasakyti motinai apie savimonės pabudimą. Ėvikė nori, kad motina pastebėtų, suprastų jos pasikeitimą, tačiau viskas, ką įstengia pasakyti, yra tik vienintelis žodis „aš“.

Bendruomeniškumo siekis reiškiasi per bendruomeninės santvarkos priėmimą, kuris įsteigiamas vaiko sąmonėje kaip šeiminė hierarchija ir jos vaidmenys, o tekste tai gali būti siejama su šeimos narių įvardijimu. Čia itin svarbus, kaip pažymi Aistė Birgerytė, „[I]ovos vaizdinys, kuriuo pradėdama Simonaitytės autobiografinė trilogija <...> pirmoje dalyje [,]...O buvo taip[“] leitmotyviškai žymi svarbius pagrindinės herojės sąmoningumo kaitos momentus, simboliškai įreikšmindamas fizinio, psichologinio ir socialinio Ėvės tapatumo paradigmas“³⁵. Simonaitytė prieš pradėdama vardinti šeimos narius pirmiausia juos metonimiškai apibūdina: „tas lovas *jinai* visas pažįsta“ (VI, 8). Šeimos nariai miega skirtingose lovose ir išvardijami tam tikra tvarka. Tai leidžia daryti prielaidą, kad eiliškumas turi tam tikrą reikšmę: „guli dėdė ir teta, bet juos reikia vadinti papa ir mama. Prie jų lovos stovi vygis, tame vygyje guli mažas vaikutis – Ilžikė“. <...> „[t]oje lovoje guli mamukas ir vienas papos ir mamos vaikas – Jurukas“. <...> „Taigi *jinai* guli prie sienos, o ji – prie krašto. Ir tarpas tarp jiedviejų toks didelis lyg kad čia kažkas gulėjęs ir išėjęs, ir daugiau nebegrižta. O tačiau jo vis dar laukiama...“ (IV, 8–9). Pirmieji įvardijami dėdė ir teta – tai žymi

³² Žr. Vanagaitė, Gitana, „Autobiografijos teorijos metmenys“, p. 42.

³³ Žr. ten pat.

³⁴ Žr. Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, Vilnius: Vaga, 222 p.

³⁵ Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsameninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, p. 32.

tiesioginį giminystės ryšį, siejantį šiuos asmenis su Ėvike, tačiau ji turi nepaisyti jo. Motina ir tėvas (papa) sudaro šeimos branduolį ir yra hierarchiškai ant aukščiausios šeimos pakopos. Jų vaikai pirmiausia mažiausioji Ilžė ir antruoju įvardijimu Juras – nenusakomi ryšiai, tačiau vien įvardijimas vardais rodo mažiau komplikuatą santykį su pačia Ėvike. Antroji įvardijama *mamukas* (močiutė, senelė, papos motina), o paskutiniosios – Ėvikė ir jos motina tik įvardžiais, toks įvardijimas nenurodo pozicijos šeimos hierarchijoje. Iš tolesnio teksto paaiškėja, kad Ėvikė ir jos motina glaudžiasi pas tetą ir jos šeimoje yra tik kaip „įnamiai“. Apie komplikuatą Ėvikės šeimos padėtį rodo ne tik jos įnamiškumas bet ir stoka, kuri tekste aprašoma kaip *tuščia vieta* ir *išėjusysis*, šalti santykiai su motina. Nepilna šeima arba būti „mergos vaiku“ tuo metu reiškė didžiulį bendruomenės pasmerkimą. Neretai merginos savo nesantuokinius vaikus nužudydavo ar palikdavo likimo valiai³⁶.

Toliau tekste siekiama (at)kurti vaiko pasaulio suvokimo principus, kurie tęsia savivokos nubudimo metu įsteigtas mąstymo trajektorijas, tačiau pagrindinė veikėja Ėvė, patekusi į vis kitas gyvenimo situacijas, kaupia naują patirtį apie žmones, tarpusavio santykius, reiškinius ir tai palieka pėdsakus sąmonėje.

Autobiografijoje simboliškai nuo savimonės gimimo patyrimo pereinama prie gyvenimo ribų – gimimo ir mirties sferų. Pirmiausia Ėvei tenka susidurti su mamuko mirtimi. Apie mirtį mergaitė nieko dar nežino, todėl kuriant pasakojimą jai suteikiama stebėtojos pozicija: aprašomas sujudimas namuose, mamos Ėtmės ir tetos mamos bloga nuotaika, apsirengusios šventiniais drabužiais, vaikai uždaromi virtuvėje, kažko laukiama. Pati mergaitė guli lovoje karščiuodama su perkastu pirštu ir žaizda kakle – tai vėlgi tarsi kuria atstumą tarp mergaitės ir to, kas aplinkui vyksta: „Tasai patalų kalnas veikia kažkaip keistai raminančiai, kad net norisi pasnausti norėtuši. Bet dabar snausti jokiu būdu negalima. Juk diena, žmonės juda, eina priešais. O be to – kažkas atsitiks“ (IV, 19).

Į namus atvyksta kunigas. Mergaitė stebi paskutinio patepimo apeigą: „Ir dabar kunigas kažką sakė ir pradėjo giedoti. <...> Ir jie giedojo giesmę apie smertį ir mirimą, apie peklą ir apie dangų. Jie sakė, kad dangus atdaras dūšelei. Tai jau bus mamuko dūšelei – taip pamanė Ėvė ir beveik nuliūdo. Juk dar nereikėtų...“ (IV, 20). Aprašyme vengiama tiesioginės kalbos, išryškinami esminiai akcentai giesmėje, kunigo žodžiai perpasakojami. Kunigo elgesys apeigos metu mergeitei atrodo nesuprantamas ir keistas: kodėl jis klausia nusilpusios ir nebegalinčios kalbėti mamuko, apsimeta gavęs iš jos atsakymą, Komunijos davimas taip pat sukėlė mergeitei klausimų. Klausia motinos ir ši atsako, valgyti ir gerti davė „duonos ir vyno“. Ėvė apeigos prasmės ir simbolių nesupranta – tai, ką motina pavadino duona, mergaitės manymu duonos nepriminė. Ėvė toliau stebi

³⁶ Žr. Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusių visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje–XX amžiaus pradžioje*, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius: Vaga, p. 28–32. Knygoje nagrinėjami katalikų šeimų santykiai, faktinė medžiaga apima didžiosios Lietuvos realijas, tačiau esama bendrų tendencijų, kurios leidžia kalbėti apie bendrumus.

aplinkinius ir nieko klausti negali. Suaugusieji nenorėjo leisti vaikams dalyvauti apeigoje, todėl uždarė virtuvėje, o sergančią Ėvę paslėpė lovoje už patalų kalno ir liepė nesirodyti. Suaugusiųjų požiūriu vaikas dar yra per mažas ir nepajėgus suprasti mirties paslaptį, kita vertus, vaikai savo smalsumu trikdytų rimtį, kuri reikalinga tinkamai atlikti apeigas. Apie mirtį ir religinių apeigų prasmę vaikams nesiekama paaiškinti, tai paliekama vėlesniam vaikų raidos etapui. Šiuo atveju giesmė Ėvei suteikia informacijos apie apeigas teikia giesmė, tačiau ji leidžia susikurti tik miglotą vaizdą apie įvykius.

Nepaisant susidariusių aplinkybių, Ėvė bando mąstyti apie mirtį pati, pasitelkusi savo turimą patirtį. Apie mamuko mirtį mergaitė supranta iš to, kad namuose nebėra mamuko, o jos lova išardyta ir išnešta, vėl vertėtų prisiminti A. Birgerytės mintį, kad lovos vaizdinys yra svarbus (šiuo atveju ne pačios Ėvės) gyvenimo etapuose³⁷. Netekti savo lovos – tai netekti vietos šeimos bendruomenėje, nebepriklausyti jai. Ėvė mirtį suvokia pasitelkusi savo fizinę patirtį:

„<...> Ėvikei pasidarė labai gaila mamuko. Gaila ir dėl to, kad jai skūnioj šalta, gaila ir dėl to, kad ji visiškai nebegyva, nebejuda, kad nebegali nei rankos, nei kojos pakelti. Ir dėl to dabar ims ir palaidos ją“ (IV, 23).

Ėvė mirtį sieja su kūno silpnumu, negalėjimu judėti, šalčio poveikiu. Mirtis jai neturi transcendentinio matmens, ji mirtį gali įsivaizduoti tik pasitelkusi savo kūno patirtis ir dėl to jausti mirusiajai užuojautą. Palaidojimas, kaip ir lovos išardymas, mergaitei reiškia atskyrimą. Mirtis įgauna atpildo reikšmę ir bausmę pačiai Ėvei už padarytus blogus darbus:

„– Neskriauskite mamuko, pamatysite, kad ji numirs, – sakydavo paaugusieji.

Na, ir dabar numirė. Ak Ėvikė atsimena, kaip jie skriausdavo mamuką. Juk Jūralis, tas baisybė, ir ji pati eidavo pas mamuką cukraus vogti“ (IV, 23).

Mirties vertinimui įtaką daro naujos patirties įsisavinimas. Ėvė supranta savo ribotumą ir bando jį įveikti, stengiasi daugiau sužinoti apie mirtį. Ji suranda žmogų – Juodžemio mamuką „iš visų suaugusių tik su ja viena ir tebuvo galima rimtai pakalbėti“ (IV, 24). Ši moteris stengiasi kalbėti apie mirtį Ėvei suprantama kalba, atsižvelgdama į jos amžių ir turimą patirtį. Mirtį apibūdina, kaip ir anksčiau Ėvė, naudodamasi kūno pojūčiais: mirtis įgauna teigiama konotaciją, kai išlaisvina nuo skausmo. Kai prakalbama apie pomirtinį gyvenimą danguje, Ėvės dėmesys nukrypsta nuo mirties prie klausimo apie Dievalį ir Jėzulį, „kuris jų didesnis?“. Net Juodžemio mamukui sunku paaiškinti vaikui dalykus, peržengiančius fizinio pasaulio ribas. Ėvė persvarsto savo ankstesnį požiūrį, suranda argumentų, patvirtinančių Juodžemio mamuko aiškinimą, bet prisimena verkiančius artimuosius, dėl kurių buvo susidariusi neigiamą nuomonę. Autobiografijoje Ėvės svarstymus dėl teisingo mirties supratimo atspindi klausiamieji sakiniai.

---

³⁷ Žr. Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsameninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, p. 32.

Kita gyvenimo riba – gimimas, Èvei taip pat atrodo mįslingas. Kaip ir mirties atveju, suaugusieji atriboja vaikus nuo paties gimimo fakto. Apribojimas vyksta ne tik fiziškai – vaikus išvejančiam laukan bet ir kuriant neva suprantamesnį „gandro, nešančio vaikus“ mitą.

„<...> skubiai išbėgo iš stubos mamuzė ir liepė vaikams pasaugoti, kada gandra pro kaminą įmes vaikutį.

Didelis nustebimas. Pro kaminą? Vaikutį? Gyvą vaikutį? Argi jis vis taip daro?

– Taip, jis vis įmeta lėlę pro kaminą.

– Įmes gyvą lėlę ir neužmuš? – rimtai susirūpino Èvikė.

– Ei, kurgi. Tiktai pasaugok, Èvele, kad pro šalį nepraneštų <...>“ (IV, 28).

Èvei „gandro“ mitas atrodo neįtikėtinas, ji iš savo patirties ir suaugusiųjų pasakymų žino apie pavojingus nutikimus, sužeidimus ir skausmą, tačiau remdamasi mamuzės autoritetu, ji patiki stebuklingu paukščiu, kuriam negalioja įprasti dėsniai. Patikėti verčia ir sutapimai: jauniausioji pusseserė pastebi gandrą, tupinti kleve ir kūdikio riksmas troboje. Šiame epizode svarbi tampa ir vaikų tarpusavio konkurencija. Mamuzė Èvei patiki pasaugoti gandrą, o jį pastebi jauniausioji Ilžė, kurią laiko „žiopliuke“. Pralaimėjimo kartėlį sunkina ir Anelės pasakymas, kad ją atnešusi varna ir tai, kad, užuot lėkusi pažiūrėti naujosios lėlės, ji privalėjo tai pačiai Anei padėti išvesti karvę: „Ir Èvikė verkė. Ir Èvikė buvo labai nusivylusi visa kuo. <...> ji norėjo pamatyti lėlę, kurią tikrai gandra, o ne varna atnešė“ (IV, 30).

Autobiografiniame pasakojime stengiamasi ne tik išryškinti vaiko akimis svarbius įvykius bet ir pritaikyti mąstymo modelius, santykį su kalba. Gebėjimas valdyti kalbą tekste rodo vaiko tam tikrą raidos etapą. Remiantis A. Adlerio asmenybės raidos koncepcija, iki tol, kol susiformuoja *gyvenimo stilius*, vaikas tikrina savo nuostatas apie pasaulį³⁸. Pavyzdžiui, skyriuje apie gimimą vaikai pusryčius kieme, Èvė laukia gandro: „Galėsi nevalgiusi palikti. – Tai buvo Anė. Ir dar ji sako: „Nunešiu nuo „stalo“. Juk jie ant suolo pasidėję valgė! Na ne, Anė buvo pikta, bet turėjo daug darbo. Dėl to taip piktai pasakė“ (IV, 29). Èvė pastebi žodžių vartojimo neatitikimą, *stalas* ir *suolas* yra skirtingi baldai, tuo tarpu Anė įvardijo suolą *stalu*, nes turėjo omenyje jo dabar atliekamą funkciją. Galima daryti prielaidą, kad Èvė griežtai laikosi žodžio ir daikto ryšio, neįprastas žodžio vartojimas, bet koks reikšmės perkėlimas dar nėra suprantamas. Èvė atsižvelgia į kalbos situaciją ir kaip tai daro įtaką Anės kalbėjimo tonui: pakeltą, piktą toną Èvė supranta ne kaip pyktį nukreiptą į ją, o aplinkybių sukeltą susierzinimą – reikia atlikti skubiai daug darbų.

Skyriuje „Mirtis“ Èvė kalbasi su Juodžemio mamuku apie mirtį. Vaiko mąstyseną perteikia klausimų gausa, noras kuo daugiau sužinoti, kiekvienas žodis tampa ypač svarbus:

„– <...> mamuko kūnelis yra toks išvargęs <...>. Dėl to jis nori, kad jį palaidotų...

– Į žemę pakastų?

³⁸ Žr. Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, p. 24.

– Nereikia sakyti „pakasti“. Šuo pakasamas, o žmogus palaidojamas.

– Aha, palaidojamas...“ (IV, 24–25).

Mergaitė nejaučia kalbos subtilybių (žodžių, skirtų vartoti žmogaus ir gyvūno, veiklai nusakyti), mirtis ir laidojimas yra naujas dalykas, todėl Èvė renkasi žodį iš savo kalbos arsenalo, geriau suprantamą. Èvės klausimas šiuo atveju yra pasitikslinimas ar teisingai ji supranta laidojimo reikšmę. Èvė pakaroja *palaidojamas* ir taip tarsi įtvirtina naują žodį savo atmintyje. Tekste vaiko kalba ne tik kuriama dialogais, pamąstymais apie suaugusiųjų kalbą bet ir pasyviai konstruojama, kai autorė tarsi siekia rekonstruoti vaiko galimybes pasisakyti tam tikra tema („jis po-po-politikuojas. Kas tai yra, Èvikė dar nežino. Bet jai ir nereikia žinoti, svarbu, kad dėdė papa žino“ (IV, 32) ar lyginama dabartinė kalbinė kompetencija su numanoma praeityje („stovi bažnyčioj juoda statula su aštriu klasišku (tais laikais aš to išsireiškimo nežinojau) veidu“ (IV, 112).

4.2 Negalios trajektorijos ir (ne)galimybių atsivėrimas gyvenimo stiliuje

Remiantis asmenybės raidos teorija, vaikui atradus savąjį aš arba pabudus savivokai, pasikeičia jo santykis su jį supančia aplinka: jis ima suvokti savo galimybių ribas, įtaką aplinkai, kad pasirenkamu veiklos būdu nulemia savijautą ir pradeda konkuruoti su suaugusiaisiais³⁹. Šis etapas žymi vaiko ėjimą link *gyvenimo stiliaus* suformavimo, todėl esminiu įvykiu Ėvės raidos istorijoje gali būti laikomas kojos ligos pasirodymas, kuris, kaip teigia G. Thomasas Couseris, savo straipsnyje analizuodamas sergančių moterų autobiografijas, pakeičia jos [sergančiosios] santykį su savimi, pasauliu ir bendruomene⁴⁰.

Ligos pasireiškimo faktas autobiografijoje pasakojamas iš motinos perspektyvos. Tokį pasirinkimą galėjo lemti tam tikra priežastis. Pirmoji prielaida, dėl vaiko atminties ypatybių šis trauminis patyrimas galėjo būti išstumtas iš atminties ir papasakotas kitų asmenų. Antra prielaida, galėjo lemti autorės intencija suteikti žodį motinai arba sudėtingą situaciją aprašyti iš Ėvės perspektyvos trukdė kuriamo vaiko ribota raiška. Kita vertus, kalbant iš motinos perspektyvos, atsiranda nuotolis, nes įvykis yra nutolęs laike ir erdvėje, kai dialogo būdu perteikiamas kitam žmogui, tuo tarpu, Ėvės pasakojimo perspektyva būtų reikalavusi fiksuoti įvykį čia ir dabar, šoko ištikto vaiko patirtį. Toks patyrimas vargu ar būtų tilpęs į to meto literatūrinius rėmus ir būtų išderinęs teksto stilių.

Ėvė ir jos motina apsigyvena pas dėdę ir tetą Dūdjonius po to, kai pabėgo iš tetos Ilžės namų. Dialogo metu motina apibūdina gyvenimą pas abi savo seseris. „Kaip tik nuėjau pas ją, taip jau ir nebeatiko. Vis negana daviau, ir... kam tas vaikas, girdi. Tai ką man daryti? Juk ne katė, kad į maišą įkiščiau imčiau ir nuskandinčiau“ (IV, 48). Iš motinos Ėtmės pasakojimo aiškėja, kad net tikra sesuo Ilžė smerkia dėl nesantuokinės dukters. Kiti bendruomenės nariai stengėsi padėti Ėtmei skanesnį kąsnelį Ėvei duodami ir užjausdami, tai duodami darbo (IV, 34–37). Ėvės šeima, kuri susideda tik iš jos ir motinos neatitinka tradicinio šeimos modelio, todėl tam tikra prasme griaua nusistovėjusią tvarką. Normos neatitikimas išprovokuoja ir kitas nelaimės – apkalbos, pasmerkimas, benamystė, ekonominiai sunkumai. Išardyta pusiausvira pasireiškia tarsi likimas – teta mama Ilžė jaučiasi išnaudojama ir išėsdina jas lauk, pas Dūdjonius taip pat nerandama ramaus prieglobsčio, nes Dūdjonis smurtauja prieš savo žmoną ir dukterį. Ėvė patiria smurto siaubą lemiamą naktį – tai dar vienas kritinis išgyvenimas, kuris turės lemiamos reikšmės jau suaugusios Ėvės vyrų ir moterų santykiams suprasti. Ėvė buvo patyrusi ką reiškia vaikų peštynės gyvendama pas tetą mamą, tačiau smurtą (nors ir stebėdama iš šalies) patyrė pirmą kartą. Smurtas šeimos atžvilgiu nėra normalus

³⁹ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 67.

⁴⁰ Couser, G. Thomas, „Autobiography: Women, Illness, and Lifewriting“, *Women and autobiography*, sudarė Martine Watson Brownley ir Allison B. Kimmich, 1999, p. 168.

dalykas – tai vėlgi nusistovėjusios tvarkos pažeidimas. Dūdjonis negali užauginti vyriškos giminės palikuonio – tarsi atpildas už girtuoklystę ir smurtą.

Liga pirmiausia aiškinama kaip tam tikrų veiksmų padarinys aiškinamas prietarais. Juostė aiškina ligos priežastį: „Ko tu, nieko nesiklaususi, ėmei Marę, mano švogerio dukterį, savo mergaitei už kūma. Juk tu žinėjai, kad Jaudžemių Marė šluba. Tai dabar matai. Visada reikia gerai apsižiūrėti. <...> O kokie kūmos, toks ir vaikas“ (IV, 49). Tikima, kad norint paveikti vaiko likimą tinkama linkme, reikia kūmus (krikštatevius) parinkti tokius, kurių gyvenimo modelio ir asmeninių savybių būtų linkima vaikui.

Simonaitytės autobiografiniame tekste kojos liga iškyla kaip viena svarbiausių gyvenimo stilių paveikusių priežasčių. Remiantis A. Adlerio raidos koncepcija, liga yra organinio sutrikimo priežastis, kuri sąlygoja *menkavertiškumo jausmą*⁴¹. Šis jausmas visų pirma kyla iš vidinio Ėvės nepasitenkinimo savimi. Liga apriboja jos veiksmus, judėjimo laisvę. Simonaitytė ligą įvesdina iš Ėvės perspektyvos (nors kalbama trečiu asmeniu) jau kaip įvykusį faktą, tarsi kojos skausmas būtų įprastas dalykas, gulėjimas lovoje apibrėžiamas kaip rutinina.

„Prieš tai buvo praėję daug laiko, taip kad mergaitė jau buvo įgavusi skaudžią koją. Ta jos kojytė labai skaudėdavo, ir motina ją trindavo visokiomis žolėmis, kurios dar skaudžiau degindavo. Paskui jau ji nebeskaudėjo taip baisiai, bet mergaitė labai silpnai begalėjo vaikščioti ir vis vilkdavo kojytę paskui save. Ir ji labai daug gulėdavo“ (IV, 37).

Toliau tekste mergaitės apribojimą judėti tarsi atsveria jos mentalinis pajėgumas, ji geba skaičiuoti sklandžiai iki šimto ir gali daug laiko praleisti galvodama. Mergaitė bando suprasti savo padėtį, ieško nusiramino:

„ji nebenori augti. Juk dabar jau visi sako, kad ji tookia didelė merga! Ir labai graži. Plaukai kone balti <...>. Na, ir išviso graži mergelė. Bet mama sako, kad ji išaugianti ir nebebūianti graži, nes kas iš mažens gražus, tasai paaugęs stačiai nebedailus. Ak, o Ėvikė nori būti ir graži ir daili.

Bet dabar ta koja... Mat su laiku, sako, ji išaugianti ir būianti sveika. Tai nebent dėl tos skaudžiosios kojos dar reiktų augti...“ (IV, 38).

Šiame epizode skleidžiasi Ėvės, nors ir pasyviai, *pranašumas siekis*. Grožis suteikia tam tikro *pranašumo*, kuris savaime yra bendruomenėje vertinamas pozityviai. Kita vertus, grožis yra pasyviai išreikštas *pranašumas*, Ėvei kur kas svarbiau būti suaugusiai ir sveikai, nes tada galėtų aktyviai konstruoti savo gyvenimą. „Būti didelei“ – tai ir noras varžytis su suaugusiais, kurie dažnai apeliuoja į vaiko, kaip nepilnaverčio bendruomenės nario, veikimo galimybes. Fizinis skausmas dėl kojos ligos perauga į moralinį skausmą – nors Ėvė yra pakankamai paaugusi, tačiau ji

---

⁴¹ Žr. Adler, Alfred, Žmogaus pažinimas, p. 33.

dėl savo ligos vėl imama laikyti mažu vaiku. Ligos sukeliama veikimo apribojimai tam tikra prasme tapatinami su amžiaus apribojimais.

Kaip pastebi A. Birgerytė, „Fizinis skausmas – vienas stipriausių kūno kreipinių – Simonaitytės tekste žymi ne tik pakitusias mergaitės kūno galimybes, bet ir įsmeniną ją kaip veikiančią subjektą“⁴². Antrasis kojos sužalojimo atvejis įtvirtina ligos kaip asmenybės formantą galutinai. Tokią prielaidą leidžia daryti pakitusi kalbėtojo pozicija, kuri autobiografijos autorių priartina prie kalbamojo momento.

„Aš parvirstu ir nebeatsikeliu. Kibirus palikęs, atbėga Povilas, kelia mane, bet aš jau neberemiu kojomis. Išbėga motina. Ir ji kažkodėl ant Povilo pikta. Ji paima mane ant rankų, neša į kambarį ir nešdama dar gerai suduoda per užpakalį. Žinoma, aš daugiau nieko negaliu, kaip tiktai verkti, nes skaudžioji koja iš naujo užgauta ir jau šį kartą taip, kad paliks visam amžiui tokia. Kelis sutinsta mėlynai. Koją sutraukta ir pritraukta – niekas jos nebeištis daugiau.

O skausmai!“ (IV, 63).

Pakartotinis savojo *aš* įsteigimas verčia atkreipti dėmesį: kūrinio pradžioje atrandama savivoka, o kitu atveju, asmenybės savivokos pakitimas, sąlygotas ligos.

Jau anksčiau buvo minėta, kad asmenybės raidai negali vykti atsietai nuo bendruomenės, tačiau į neįgalų asmenį žvelgiama iš kitos perspektyvos, jo savarankiškumo raiška yra ribojama ne tik kūno negalios, bet neretai ir pačios bendruomenės: „neįgalaus asmens fizinės ir socialinės galimybes aktyviai inicijuoja, tikrina, palaiko bei kvestionuoja bendruomeninė sąmonė. Kiek asmuo su bendruomenine recepcija sutinka, kiek ne – kitas klausimas, tačiau neabejotina, jog ji visada yra vienas iš svarbiausių tapatumo faktorių“⁴³.

Ėvės padėties išskirtinumas reiškiasi įvairiomis perspektyvomis. Viena jų – tai drabužiai, laikytini socialiniu ir kūno žymeniu. Ėvė dėl ligos paveikto kūno privalo nešioti kitokius drabužius, bendruomenės identitetą nusakantys drabužiai nebeatitinka jos poreikių, todėl ji privalo, juos adaptuoti atsižvelgdama į savo kūną.

„Delmonas buvo tam tikra kišenė, man, kaip vaikui, prisiūta prie sijonuko. Paprastai delmonas buvo nešiojamas ant juostos dešiniame šone, po žiurstu. Bet aš delmono negalėjau nešioti dešinėj pusėj, dėl to kad po dešine pažastimi vaikščiojant buvo krukis. Ir krukis su delmonu „pjovedì“ – jei abu buvo vienoj pusėj. Dėl to mano delmonukas buvo kairėj pusėj, ir ne ant juostos, kaip suaugusių, o, kaip minėta, prisiūtas prie sijonuko, kad nepamesčiau ir kad šiaip neturėčiau su juo vargo“ (IV, 76).

---

⁴² Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsmeninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, p. 33.

⁴³ Ten pat, p. 37.

Drabužis nurodo ne tik pakitusią kūno valdymo techniką, bet ir socialinį statusą. Neigiama motinos reakcija į suplėšytus drabužius ir aplinkinių požiūris kelia Èvei stiprų nusivylimą. Suplėšyti, sulopyti drabužiai žymi priklausymą kitam sluoksniui ir kartu marginalizuoja.

„Tiktai viena bėda mane kankindavo: man greit pradėdavo pažastis skaudėti... Ne, ir dar viena bėda, o ta buvo skaudesnė už pirmąją: man greit, per daug greit praplyšdavo rankovės pažastis. Ir marškinių, ir juopikių. Motina nuolat mane bardavo“ (IV, 68).

Kitame epizode drabužiai tampa tarsi pretekstu išprovokuoti Èvės ir motinos ginčą, už kurio slepiasi kur kas didesnė problema. Vyksta pusbrolio šermenys, Èvė reikalauja motinos atiduoti „užsipelnytą“ drabužį, kad galėtų padoriau apsirengti ir palydėti į kapus mylimą Kristupiną. Motina primena Èvei jos negalią. Mergaitė nepajėgia įvardyti žodžiais susidariusios padėties „Čia yra kažkas ko pati nežinau“ (IV, 90):

„Bet aš ašaroju savo kambary viena, sėdėdama ant staklių pasostės. Ar man buvo gaila Kristupino? Ne, ne, ne! Ar man buvo gaila anų verkiančių moterų? Ne, ne, ne! Ar Dūdjonienės, kuri taip garsiai dejuoja? Ne, ne, ne! Nieko man negaila. Aš noriu bartis, ginčytis, kodėl aš neturiu žiursto, kodėl man neduoda... Kodėl aš negaliu ten būti, prie grabuko sėdėti? Na, ir aplamai...“ (IV, 91).

Verkiančios mergaitės monologas nužymi vaiko, susiduriančio su bendruomenės, šiuo atveju motinos, pozicija jos kaip neįgalaus vaiko poreikiais. Mergaitė negali pasipriešinti motinos autoritetui, ji suaugusioji. Motina riboja mergaitės aprangą, neduoda žiursto, ir kartu užkerta kelią dalyvauti bendruomenės apeigose. Šį ribojimą motina grindžia tuo, kad Èvė turi negalią. Negalia tarsi sudaro prielaidą bendruomenės nariams išskirti ir atskirti sergantį žmogų, taikyti skirtingus elgesio modelius sveikajam ir sergančiam. Èvė dėl savo apribotos judėjimo laisvės yra priklausoma nuo bendruomenės sprendimų ir kartu yra atimama teisė savarankiškai spręsti.

Dėl sudėtingos Èvės ir jos motinos šeiminės ir socialinės padėties, nusprendžiama, kad Èvė turi eiti „slūžyti“. Darbas turėtų apsaugoti mergaitę nuo bado ir nepritekliaus, integruoti į visuomenę naudingą veiklą ir reabilituoti ją bendruomenės akyse. Pati Èvė reflektuoja savo samdinės gyvenimą kitaip nei jai bando įteikti bendruomenė. Autobiografijoje vaikų priežiūra, vygiavimas apibūdinamas kaip vergiška tarnystė, priespauda. Kuriami nelaisvės, įkalinimo vaizdiniai „visa vasara su vaiku, tarsi kokia kaladė prie kojos prirakinta“ (IV, 195), „prie mano kojų tebebuvo prirakintas sunkus akmuo“ (IV, 210.)

Èvė tarnaudama svetimuose namuose neturi jokio statuso. Nepajėgdama suvalgyti naminės duonos plutų, kiša jas į delmoną, kol vieną dieną tai paaiškėja. Iš namų šeimininkų kalbos aiškėja požiūris į samdytą mergaitę: šeimininkė bando užjausti, tuo tarpu, šeimininkas (tikras giminaitis, dėdė) nutaria, kad samdinė neturi teisės reikšti priekaištų dėl maisto ir privalo valgyti viską. Diskriminacija pasireiškia ir dėl to, kad Èvės darbas laikomas ne tokiau vertingu, sunkiu kaip

suaugusiųjų: neduoda tinkamo maisto, vaiką turi prižiūrėti tamsoje (nepasitikima jos gebėjimu atsargiai elgtis su ugnimi), negauna atlygio už savo darbą (IV, 80–83).

Diskriminacija nelieka be pėdsako, mergaitės sąmonėje užgimsta naujas potyris: „Pirmą kartą savo gyvenime pastebėjau, kad mane aplenkė. Tai buvo labai skaudu, tai buvo skriauda, tokia skriauda, kurios vaikas niekada neužmirš“ (IV, 80). Nors mergaitė suvokia savo ligos apribojimus, tačiau ji siekia lygybės su sveikaisiais. Savo darbą ji stengiasi atlikti sąžiningai nors mato, kad su ja elgiamasi negarbingai, tačiau nepalieka vygyje gulinčio kūdikio vieno. Skriaudas mergaitė suvokia kaip neteisingą elgesį su ja, o ne dvigubos moralės pasekmę, kad neįgalus asmuo yra tarsi atsidūręs už bendruomenės ribų ir elgesys su juo nėra reglamentuojamas bendrų moralės normų.

Interpretuoti Ėvės skriaudos pajautimą pasitelkus A. Adlerio *pranašumo siekio* sampratą būtų sudėtinga, nes autobiografiniame tekste teigiamas savęs vertinimas yra tarsi savaime suprantamas dalykas. Kita vertus, Ėvė siekia revanšo, įteisinti savo asmenį kaip lygią su visais, skriauda turi būti atlyginta. Pavyzdžiui (IV, 78), pyktis reiškiamas gestais (grūmojimu), žodžiais, kuriais keršto planai, susiję su atsiteisimu. Verta atkreipti dėmesį, kad Ėvė pyktį reiškia būdama viena, kai jos niekas nemato ir negirdi, vis dėlto atviras pykčio demonstravimas priklauso suaugusiems ir daugiau *pranašumo* turintiems asmenims. Mergaitė sieja savo *pranašumą* su ateitimi, kai ji užaugs ir turės teisę atsilyginti.

Ėvė stengiasi atlikti jai pavestus darbus net ir tuos, kurie neretai sunkiai pakeliami jos jėgoms. Tarnaudama pas tetą Dūdjonienę turi kasti, bulves, ganyti žąsis, vygiuoti vaiką. Ėvė dažnai negali atlikti darbo tinkamai: žąsis išbaido šuo ir jų nepaveja, pakasusi bulvių pietums jų negali parnešti. Ėvė vis dažniau susiduria su savo galimybių ribomis, tačiau asmenybė yra vertinama pagal tai, kiek gali veikti. Kartą Ėvė buvo paprašyta išnešti vaiką į lauką. Benešant ramentas įsmuko į duobę ir Ėvė su vaiku pargriuvo, „Atlėkė Dūdjonienė, viena ranka pačiupo vaiką, o antra smarkiai sudavė tai ant žemės gulinčiai „bestijai“ (IV, 160). Pateiktame epizode autoriaus balsas kinta – kalbama pakaitomis iš *aš* ir trečiojo asmens pozicijų. Kai save pavadina „bestija“, autorė tarsi siekia perteikti piktos tetos poziciją. Teta neužjaučia Ėvės. Negalią turinti mergaitė nelaikoma nukentėjusia ir tam tikra prasme yra mažiau vertinga už kūdikį. Suklupimas traktuojamas kaip nekompetentingumas, o ne nelaimingas atsitikimas. Mergaitė pabėga nuo smurtaujančios tetos ir pasiskundžia giminaičiams, tačiau toks bandymas apsaugoti save ir savo asmeninę vertę neduoda laukiamo rezultato. Ėvė patiria dar daugiau smurto ir vis tiek privalo grįžti.

„Taip, niekas nematė, kaip Dūdjonienė, mane pirm savęs varydama, aižė mano nugarą. Niekam nerodžiau ir net niekam nepasiskundžiau, kokie dryžuoti buvo mano pečiai ir kaip man sopėjo. Aš tylėjau ir jai atleidau; ir ne tik atleidau – aš tada maniau, kad tikrai esu prasikaltusi, kad taip turi būti“ (IV, 162).

Ėvės anksčiau deklaruotas lygybės principas nebetenka reikšmės. Daromas fizinis spaudimas verčia į save žiūrėti iš bendruomenės perspektyvos, kuri įteigia neigiamą savęs vertinimą.

Ėvė patiria daug neigiamų susidūrimų su savo bendruomenės nariais. Jų pasiūlytas buvimo bendruomenėje būdas pasirodo neatitinka jos jėgų, gebėjimų ir norų. Kaip teigia A. Adleris, „Iškeliant tikslą neišvengiama ir *kultūros* įtakos. Kultūra brėžia savotišką ribą, ir vaikas nuolat susiduria su ja, kol atranda kelią, kuriuo jis pajėgus eiti, kuris užtikrina jo norų išsipildymą ir kartu saugumą bei prisitaikymą ateityje“⁴⁴. Patirtas smurtas ir nesaugumas verčia Ėvę ieškoti kitų veikimo galimybių, būdų kompensuoti *menkavertiškumo jausmą*. Susidarius tokiai padėčiai didelę reikšmę įgauna sapnai, nes, „jei žmogus turi spręsti kokią nors problemą ir linkęs judėti tam tikra kryptimi, jis lūkuriuoja *postūmio*. Sapnui apskritai būdinga nepaprastai sustiprinti afektą, afektą, entuziazmą, reikalingą problemai spręsti“⁴⁵

Ėvė toliau „slūžija“ vygiuodama vaikus. Kartą ją nemiegant aplankė regėjimas, panašus į sapną, kurį iššaukė pasigėrėjimas varpų gaudesiu. Šis sapnas – tai pakylėtumo ekstazė, kuri kontrastuoja su mergaitės gyvenama aplinka ir patirtimis. Garsas sujungia mergaitės svajones ir slaptą skaitymo džiaugsmą. Sapno pojūtis perauga visus matytus vaizdus, varpų skambesio garsinė prigimtis rezonuoja su abstrakčiomis fantazijomis ir sukuria naujų jėgų antplūdį.

Džiugę ekstazę pertraukia tikrovės atspindys, kuris pasireiškia savo daiktiškumu:

„staiga vėl pajuntu, kad prie mano kojų tebebuvo prirakintas sunkus akmuo kuris kažkada, kažkada...“

– Ėve, eek pry vaako...“ (IV, 210).

„Pabudima tarsi iš sapno“, po kurio Ėvė randa sprendimą kaip išsivaduoti iš slegiančio vaikų vygiavimo. Sapnas ne tik padeda rasti sprendimą, bet ir simboliškai ima brėžti naujos veiklos kontūrus, skatina ieškoti materialaus jos būdo, „Juk vieną kartą aš vis vien būsiu dalyvė kažko naujo, dar nematyto...“ (IV, 210).

Ankstesnis sapnas kuriamas pasitelkus konkrečius vaizdus:

„atsimenu, kad naktį tokį negerą sapną sapnavau. Vygiuoju Jokūbo Mikšį, o tas tik rėkiair rėkia išsižiojęs. Bet ir šlapias jis, ir valgyt nori. O aš nieko neturiu, nieko negaliu jam duoti. Verkiu ir aš drauge. Ir taip sunku buvo. Bet paskui aš buvau pievoje, pieva žydėjo margų margiausiai. O aš pasiremmdama ant savo kriukio, bešokinėjanti šuoliais kaip žiogas, tikras žalias žiogas, kuris šokinėja ir čirškia savo giesmes“ (IV, 85).

Sapnas kuriamas kontrasto principu: uždara erdvė ir atvira pieva, verkiantis vaikas reikalingas pagalbos ir kaip žiogas šokinėjanti Ėvė. Abu sapno segmentus jungia, persmelkia sunkumo

⁴⁴ Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 24.

⁴⁵ Ten pat, p. 93.

jausmas. Ėvė sapne verkia negalėdama suteikti pagalbos, kaip ir mažas berniukas, kuris negali tos pagalbos gauti. Galima daryti prielaidą, kad tai atspindi pačios Ėvės santykį su bendruomene ir savimi – ji jaučiasi bejėgė ir be vilties pakeisti esamą situaciją, neturi tam priemonių.

Ėvės santykį su bendruomene atskleidžia jos minčių monologas, kai motina neužrašiusi jos nuveda į bažnyčią dėl pirmosios Komunijos, net pats vyskupas gėdina motiną ir Ėvę, kad temokanti dvi katekizmo (?) dalis. Minčių monologe Ėvė teisinasi, kad negali mokytis Katekizmo, nes:

„aš pelnau sau duoną, ir drabužiams turiu pati užsidirbti. Niekas nežiūri, kad aš ligonis. Negi aš pasakosiu jam, kad aš tiek ir tiek vaikų užauginau, iš šūdo ištraukiau, prastai tariant. O juk – ar vaikai leidžia imti knygą į rankas? <...> vaikui, tokiam, kaip man, norisi kažko kito, o ne vis, kaip anose knygose parašyta, „ašarose mirksoti, maldoje tupėti“. Už ką? Dėl ko? <...> Noriu linksma būti ir džiaugtis gyvenimu, bent tokiu, koks man skirtas, nors jis ir biednas, nors jis ir liūdnas. Bet aš juokiuos, paprastai aš juokiuos. Tik šiandien man reikia verkti <...>“ (IV, 240–241). Mergaitės monologas, kaip ji įvardija, yra tylus maištas prieš aukštus ponus. Ji jaučia, kad jos pasiteisinimai būtų nesuprantami dvasininkui, kito luomo žmogui. Nebūtų supratęs, kad ligotas vaikas turi spręsti savo gerovės ir išlikimo problemas: dirbti, rūpintis vaikais. Katekizmo pagrindus ji turi ir Šventąjį raštą skaito, tačiau vaiko poreikiai yra kitokie. Ėvė atskleidžia savo gyvenimo tikslą – išmokti džiaugtis tokiu gyvenimu, koks jis yra. Jai nepriimtinas iš tikėjimo dalykų sklindantis pesimizmas, tačiau ji nėra religijos kritikė. Autobiografijoje norima atkurti vaikišką požiūrį į pasaulį, užduoti klausimus apie nesuprantamus dalykus.

Ėvė jaučiasi naudinga ir reikalinga, kompetentinga atlikti darbus – tai leidžia įprasminti troškimą „būti didele“. Ėvės savo pripažinimu ir vertės pajautimu mėgaujasi atvirai, tačiau išlaikomas savitas atstumas, įgaunantis du pasakojimo polius: vienas tarsi disponuoja praeitimi ir tarsi užuominomis įspėja apie galimą pavojų, o kitas gyvena dabartine akimirka ir mėgaujasi gautu dėmesiu ir pripažinimu: „visada taip sako ir prie svetimų vaikų vygių pasodina“, „Pasirodo, kad aš labai pageidautina. Man pradeda kažkaip malonu darytis, šerys statytis. <...> Juk matau, kaip su manim skaitosi, tarsi aš jau didelė“ (IV, 199).

Daug dėmesio skiriama likimo temai, tačiau kaip pažymi Vytautas Kubilius, autorė rašydama autobiografines knygas „gyveno triumfališka savo asmenybės išskirtinumo savijauta. Ir aišku, ieškojo didžiosios lemties ženklų pačiuose ankstyvuosiuose savo gyvenimo trupinėliuose – kiek siekė atmintis“⁴⁶. Sunku rašyti apie praeitį nekonstruojant gyvenimo pasakojimo pagal įsivaizduojamą loginę seką, kuri atveda į dabarties momentą⁴⁷.

⁴⁶ Kubilius, Vytautas, *Ievos Simonaitytės kūryba*, Vilnius: Vaga, 1987, p. 248.

⁴⁷ Žr. Vanagaitė, Gitana, „Autobiografijos teorijos metmenys“, p. 43.

Ėvės likimas yra tam tikra prasme sąlygotas bendruomenės kreipinių, pavyzdžiui, motina pasiūlo eiti vygiuoti vaikų (IV, 127). Ėvės kaip siuvėjos kelias prasideda nuo skyriaus „Epidemija“ vėliau tęsiama skyriuje „Kodėl mano akys žalios“. Mergaitė sunkiai suserga, vaizdžiai aprašomi karščiuojančio sukeltos haliucinacijos, vaizdai. Vis dėl to Ėvė pasveiksta ir sulaukia daug dovanų, „nes visi džiaugėsi, kad aš nemiriau“ (IV, 94). Sunkios ligos įveikimas ir dovanos tarsi žymi iniciacijos ritualą, grįžimą iš tarpinės gyvenimo-mirties būsenos į gyvenimą. Tekste išryškinama ypatinga dovana: „Net adatą gavau ir žirkles, ir man leido siūti – juk aš tookia didelė mergelė!“ (IV, 94). *Adatą ir žirkles* įgalina naują kompetenciją, bet vėlgi didelę reikšmę turi bendruomenės nariai – dovana yra gauta, tačiau reikia gauti sutikimą norint naudotis suaugusiųjų sferos daiktais. *Man leido* – tai savitas galimybių plėtimas, dar vienas žingsnelis link suaugusiųjų pasaulio, link taip siekiamo *pranašumo*.

Kitą „pašaukimą“ Ėvė atranda pati, parašo savo mirusiai dėdienei giesmę, kuri sulaukia pasisekimo. Giesmę atlieka motina ir Skrandienė, kuri sujaudinta net apsiverkia. Kūrybos pripažinimas Ėvei teikia pranašumo jausmą, savitą atpildą už anksčiau patirtas skriaudas. Apie tolimesnį Ėvės likimą daromos prielaidos, kurios remiasi logiškais priežasties-pasekmės principais: „Pozingienė pranašavo, kad aš kuriądien sėdėsianti ceitungų redakcijoje ir būsianti didelis žmogus, nes mano galva esanti labai didelė ir gera. Tokių retai arba visiškai nesą“ (IV, 256). Galima išvelgti tendenciją tarp vaikystėje patirtų skriaudų ir dabar sulaukiamo atpildo, kuris iš esmės atspindi asmens raidos principą: vaiko menkavertiškumo jausmo atsiradimą ir siekį jį kompensuoti. Asmenybės vystymosi procesas, nukreiptas tikslo link, autobiografijoje tai ir asmenybės raidos aspektas, bet kartu perauga patį tekstą, nes pats autobiografijos rašymas yra savitas pranašumo siekimas⁴⁸. Likimo samprata, šiuo atžvilgiu, netenka mistinės reikšmės.

Pranašumo siekimo motyvas ima reikštis siekiu būti savarankiška. Ėvė nori pati pardavinėti savo kurtus delmonus turguje. Bendruomenės nariai šį siekį interpretuoja kitaip: turguje Ėvė pirmą kartą pardavinėja savo prekes, tačiau dėmesį atkreipia ne jos prekės, o amžius ir kriukis (ramentas). Autorė nutolsta nuo susijaudinusios Ėvės, praeinančių motinos ir dukters dialogu iliustruojamas požiūris į jaunąją pardavėją. Iš pokalbio aiškėja, kad nužiūrinėjama Ėvės išvaizda, spėjama jos galima socialinė padėtis „kokia biedna mergelė sėdi. Matyt, ubagėlė <...>. <...> matai, kaip tėvai savo vaikus... jau į jomarkus siųsti ubagauti...“ (IV, 243). Dukra atkreipia dėmesį į delmonus, susigundo vieną nusipirkti, motina atgraso „Ne, neliesk, nereikia. Ką čia!“ (IV, 243). Ėvės yra tarsi gailimasi, bet iš tiesų atstumiamas. „Hierarchinė kultūra (būtent tokia yra autobiografinės trilogijos socialinė erdvė) apskritai yra linkusi redukuoti neįgalaus kūno asmenybę

⁴⁸ Žr. Kubilius, Vytautas, *Ievos Simonaitytės kūryba*, p. 248.

Autobiografija – ne tik pasididžiavimas savimi, bet ir revanšas. Laimėjusio žmogaus atsiskaitymas už patirtas nuoskaudas, atsiskaitymas be jokio pasigailėjimo, padiktuotas narsios puikybės.

iki atskiros kūno skirties ir, remiantis kūno ypatybių dichotomija (įgalus/neįgalus), priskirti ją vienai ar kitai suabsoliutintai kategorijai⁴⁹.

Pro Ėvę eina puošniai apsirengusi mergaitė, „ji suglaudžia sijonus, kad minau neprisiliestų prie manęs (o juk aš su savo bažnytiniiais, taigi pačiais geriausiaisiais drabužiais)“ (IV, 244). Ėvė nėra asociali, tačiau jos kūnas identifikuoja ją kaip socialiniu atžvilgiu kitokią arba nešvarią. „Kūno estetikos ir socialinės švaros sampratos <...> susipina ir viena kitą pratęsia“⁵⁰.

Ėvė savęs netapatina su ubagais, ji neprašo išmaldos, apie tokią savo identifikaciją ji kalba pasipiktinusi. Jos lūpomis kalba išdidus, savo vertę žinantis žmogus – ji pati užsidirba savo reikmėms pinigų, kritikuoja stereotipus: „Kas tas, kur taip kvailai išgalvojo, kad ubagas visada turi būti luošas ir raišas ir kad toks būtinai turi eiti ubagais?“ (IV, 215).

---

⁴⁹ Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsmeninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, p. 41.

⁵⁰ Žr. ten pat, p. 50.

4.3 Identiteto reikšmė ir atspindžiai Ėvės asmenybės raidoje

Dėl Klaipėdos krašte susiklosčiusių istorinių-politinių aplinkybių, ilgametės vokiečių okupacijos, lietuvininko identiteto klausimas tampa ypač svarbus. Simonaitytės autobiografijoje vaizduojamas mažosios Ėvės, merginos ir vėliau moters požiūris į savo krašto žmonių padėtį ir likimą. Kalbėti apie tautinį ir etnografinį lietuvininko identitetą autobiografijoje yra sudėtinga, nes kyla problemų dėl pačios autobiografijos rašymo aplinkybių (rašoma rusų okupuotoje Lietuvoje, kyla ideologinio angažuotumo problema)⁵¹, iškyla deformacijos galimybė – tikslingai kurti nuo pat mažų dienų tautiškai susipratusio asmens mitą⁵². Vis dėlto šiame skyriuje bus bandoma pažvelgti kaip etnografinis (tautinis) lietuvininko identitetas veikia asmenybės santykį su bendruomene. Kaip plėtojamas *socialinis interesas* tarp skirtingų grupių atstovų ir kaip tai atsiliepia asmenybės raidai?

Tiriant asmenybės raidą autobiografijoje ypač svarbu atkreipti dėmesį į identiteto kūrimosi procesą, nes „[a]utobiografinė naracija yra identifikacijos istorija. Šiame pasakojime pateikiamas asmens supratimas, kas jis toks yra, kaip jis suvokia save ir kitus konkrečioje socialinėje aplinkoje, kaip juos identifikuoja, kategorizuoja, su jais tapatinasi. Tačiau toks pasakojimas nėra tik individuali ar unikali savivokos paieška bei jos eksplikacija“⁵³. Mažosios Ėvės savimonės turinys arba identitetas toliau kuriamas tapatinantis su savo bendruomene ir priešinio būdu su kitais. Kitas tekste pasirodo kaip atskiras, kitoks⁵⁴. Išnyra kolonistų vokiečių, kitų etnografinių regionų atstovų – žemaičių, tapatumą su lietuvininkų bendruomene prarandančių asmenų paveikslai.

Simonaitytės autobiografijos žmogus yra stipriai susijęs su bendruomene. Pasak J. M. Rabbie'io ir M. Horwitzo, „žmonės linkę suvokti save esant tų grupių nariais, su kuriomis vienu ar kitu atžvilgiu suvokia turį bendrą likimą, bendrus interesus. Susijungimas į grupę tampa naudingas narių tikslams pasiekti“⁵⁵. Bendras likimas veriasi kaip sudėtinga padėtis germanizacijos akivaizdoje. Vienas svarbiausių siekių išlaikyti lietuvininkų identitetą ir tradiciškai susiklosčiusią gyvenimo sąrangą. Kalėdų epizode Dūdjonų namuose Ėvės pusseserė Anė, besiremddama mokykloje vokiškomis tradicijomis, papuošia eglutę ir gieda vokiškas Kalėdų giesmes. Ėvei labai patinka Kalėdų eglutė, tokio reginio dar nėra mačiusi. Visi šventės dalyviai pasidalina į dvi grupes: vieni priima vokiškas tradicijas, kiti protestuoja. Kodėl giedama vokiškai bandoma paaiškinti:

---

⁵¹ Kubilius, Vytautas, *Ievos Simonaitytė kūryba*, p. 249.

⁵² Ten pat, p. 247.

⁵³ Kraniusienė, Sigita, „Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose“, *Sociologija. Mintis ir Veiksmas*, nr. 2, 2004, p. 41.

⁵⁴ Žr. Antanaitytė, Irma, „Kito reprezentacijos Ievos Simonaitytės ir Vydūno tekstuose“, *Darbai ir dienos*, nr. 63, 2015, p. 29–45.

⁵⁵ Cit. iš Legkauskas, Visvaldas, „Tapatumas ir savimonė: jungtis tarp psichologijos ir sociologijos“, p. 43.

„Jai [Anei – įterpta mano] padėjo mano motina, kuri dar nebuvo užmiršusi iš savo mokyklos laikų, nes ji j a u [išretinta I. S.] mokėsi vokiškai ir d a r [išretinta I. S.] lietuviškai. Giminaite pritarė visai laisvai, nes ji buvo daug jaunesnė už motiną ir mokykloje tebuvo mokiusis, kaip ir Anė, tik vokiškai. O be to, juk ji tarnavo pas visokius vokiečius“ (IV, 182).

Pateiktoje ištraukoje minimalistiškai pateikiama germanizacijos įtaka Klaipėdos krašte per švietimo sistemą ir santykius su aukštesnį statusą turinčiais vokiečiais. Glaustai apibūdinama kaip per moterų, besimokiusiųjų vokiškose mokyklose kartas, kito vokiečių kalbos įtaka švietimo sistemoje. Tai, kas įdiegiama mokykloje ankstyvame amžiuje, tampa neatskiriamu savasties dalyku. Giedančiosios net nekvestionuoja savo veiksmų, priima vokiečių kultūros tradicijas kaip savo. Kitas aspektas, „tarnavimas pas visokius vokiečius“ – čia tik punktyriškai nužymima, kad vokiečiai ir jų kalba užima privilegijuotą padėtį, tarnas su savo šeimnininku turi kalbėti jo gimtąja kalba.

Kitą grupę, protestuojančią prieš vokiškas giesmes, sudaro senesnės kartos atstovai, kurie, matyt, mokėsi lietuviškose mokyklose (apie tai tekste neužsimenama). Ėvė tapatinasi su šia grupe, nes „nei Dūdjonis, nei Dūdjonienė ir nei aš – nepritarėme joms. Mes nemokėjome vokiškai. Ir nenorėjome mokėti. Tyčia...“ (IV, 182). Mergaitė vienu iš savęs priskyrimo grupei ypatybių pasirenka „nemokėjimą kalbėti vokiškai“, kitaip tariant, suvienija bendras „nepatyrimas“. Galima daryti prielaidą, kad tapatintis su vyresniųjų grupe verčia ją *pranašumas*, kurio siekia ir pati mergaitė. Negalima atmesti ir galimybės, kad tai yra autobiografijos rašymo strategija parodyti vaiko ankstyvą brandą tautinio susipratimo atžvilgiu arba natūralus procesas, nes Ėvė daugiau laiko praleidžia su vyresnio amžiaus žmonėmis.

Mažoji Ėvė savo tautinį ir etnografinį lietuvininkės identitetą kuria išryškindama skirtumus tarp savo bendruomenės narių ir kitataučių vokiečių. Autobiografijoje visa, kas yra susiję su vokiečių kultūra yra neigiamai konotuota: „Gal būtume gavę, sakysime, kad ir iš Šiucių pasiskolinti, kurie visai arti gyveno. Bet jie buvo vokiečiai. Kaip aš, lietuvininkų vaikas, eisiu su „vokiška kleidike“!“ (IV, 98); „Fedkleris turėjo atidaryti duris – ar norėjo, ar ne, o jis nenorėjo. Juk čia mes visos buvome tokios būrų bobos su mažais vaikais“ (IV, 51); „Bent nereikia eiti į mokyklą, nes ten tik vokiškai tekalbama ir temokoma. O kas nemoka vokiškai kalbėti, tą muša, vis tiek ar vaikelis, ar mergelė. Motina nenori, kad mane muštų.“ (IV, 99); „Ji pasakodavo garsiai ir išdidžiai, ką ji apmauna „tuos paikus vokiečius“, kaip ji viską jiems pasakanti ir kaip jie jos biją“ (IV, 120).

Vokiečių kaip kitų vaizdavimas yra siejamas su visapusišku neigiamu vertinimu, kuris artimas „absoliučių kategorijų“ principui⁵⁶: išorinės (drabužiai) ir vidinės (kvailumas, paikumas, piktumas) savybėmis. Autobiografijoje drabužis tampa svarbiu identiteto požymiu. Priešinant du skirtingus identitetus, vokiečio ir lietuvininko, drabužis atlieka skiriamąją funkciją, plėtojama

---

⁵⁶ Cit. iš Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsameninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, p. 50.

remiantis estetiniais ir etiniais principais, kurie turėtų pagrįsti lietuvininko identiteto *pranašumą*. Lietuvininkas, pažeisdamas savo identitetą reglamentuojančias taisykles, automatiškai priskiriamas vokiškajam identitetui. Pavyzdžiui, „vokiškoji“ Dačkaus duktė“ yra lietuvininko vaikas, tačiau ji laikoma vokiete, „[n]es ji buvo Lėnė vardu ir nešiojo vokiškai pasiūtą kleidę“ (IV, 128). Simboliškai piešiamas „virtimo vokiečiu“ procesas: pirmiausia identifikacija prasideda nuo vardo, po to, pereinama į išorinę raišką – drabužius ir galiausiai užbaigiama etiniu matmeniu. Lėnės vokiškumą Ėvė įvardija kaip jai svetimą morališkai asmenį. Ėvės, lietuvininkų mergaitės, patirtyje melas yra netoleruotinas, peiktinas dalykas, todėl patyrusi skriaudą siekia tam tikra prasme atkeršyti Lėnei – ją išstumdama (nors mintyse) iš savo bendruomenės rato kaip kitą, vokieta (IV, 128–129).

Lietuvininko identitetas yra griežtai apibrėžiamas tam tikromis kategorijomis: išvaizdos, kalbos, elgesio ir net giminystės ryšiais. Mažoji Ėvė konstruodama savo asmenybę stengiasi integruoti suaugusiųjų požiūrį apie kitataučius. Epizode autorė kalba iš rašomojo laiko perspektyvos, bandydama atkurti savo tuometines patirtis. Mamuko Kuršaitienės vyras Kuršaitis neva buvo giminė Frydrichui Kuršaičiui, tačiau tokie giminystės ryšiai, kaip teigia autorė, neteikė garbės „Vokiečių savais nepripažinome“ (IV, 114). Siekdama prisiminti kodėl prisibijojo Kuršaitienės, giminystės ryšį iškelia į pirmą vietą kaip lemiamą, nustumiant į šalį individualias savybes.

Ėvės asmenybės raidoje ryškėja lietuvininkės identitetas ir jo perėmimo būdai. Vienas jų, pasakojimų įgyvendinti savo gyvenimo praktikoje. Pasakojimą apie kvailą vokieta ji pritaiko bendraudama su kaimynu vokiečiu: kad jos neprimušų, primeluoja apie savo ligą. Pasakojimai kartais tampa nekvestionuojamomis dogmomis, pavyzdžiui, taip Ėvė aiškina kodėl juos neįleido į surinkimininkų Kvaukių namą (ji su Šuicu vaikais nori pamatyti vaiduoklį): „gal dėl to, kad aš atėjau su vokiečiais. Vokiečiai į surinkimą juk niekad neina, negali eiti dėl to, kad jie vokiečiai“ (IV, 102). Mažos mergaitės sąmonėje susipina pasakojimai apie kitataučius ir asmeninės patirtys susiduriant su jais. Autobiografijoje kai kurie vokiečių paveikslai kuriami nesiremiant griežta lietuvininko/vokiečio dichotomija, priešingos pačios vokiečių savybės, šaržuojant jų kompetencijas:

„Kaimynystėje gyveno toks butelninkas Šiucas, vokietis. Jis buvęs kariuomenėje sanitaras. Dabar jis eina kaimynams kiaules skersdamas, dešras kimšdamas <...>.

Šiucas atėjo, atsinešė kažkokių vaistų, išplovė žaizdą ir užklajavo su „Hamburger Pflaster“. Na, ir galiu pasakyti: geriau išgydęs nebūtų nė Priekulėj gyvenęs vienintelis gydytojas ir baises girtuoklis dr. Huntsdiorferis, kuris būtų pareikalavęs atėmęs baises pinigus, kurių motina neturėjo“ (IV, 88).

Ištraukoje vokiečiai skirtingai vertinami ir dėl santykio su pačiais lietuvininkais. Šiucas, nepaisant to, kad yra vokietis, aktyviai dalyvauja kaimo bendruomenės gyvenime, padeda atlikti specifinius

darbus, kuriuos padaryti geba ne kiekvienas, skuba į pagalbą susižeidusiai Èvei. Pažįstamo ir artimo vokiečio Šuico geranoriškumas išryškinamas pasitelkus, jo tėvynainio daktaro blogus įpročius. Šuicas ir daktaras atitinka dichotomijas savas/svetimas, artimas/tolimas (kaimynas ir gyvenantis Priekulėje), dosnus/godus, kompetingas/atsainus.

Kitokio vokiečio apibūdinimą atitinka ir kunigas Bleiveisas:

„jis buvo vienintelis inteligentas žmogus, kurio nereikėjo bijoti: nei jis ant arklio jodinėjo, skleisdamas aplink save siaubą, kaip žandaras, nei jis, važiuodamas keliais, botagu gražojo, kaip Mačiulis, ir nei jis, užėjus girtuoklio įnoriui, nusišauti norėjo ir pro šalį šovė, gąsdindamas bežaidžiančius vaikus, kaip jaunas Vanagų mokytojas Lemkė...“ (IV, 260).

Šiame apibūdinime vėlgi ryškėja vokiečio kunigo kitoks santykis su lietuvininkų bendruomene. Bleiveisas, Èvės akimis, atrodo savas, nes pagarbiai elgiasi su visais žmonėmis, nesiekia demonstruoti savo galios ir pranašumo neetiškais būdais. Mergaitėi imponuoja kunigo inteligentiškumas, kuris tam tikra prasme turi ryšį su moralumu (kunigas pagarbiai elgiasi su Ève, atsižvelgia į jos ligą ir dėl to daro nuolaidų).

Èvė susiduria su vokiečiais ir netiesiogiai, išgirsta motinos, Bertaitienės ar kitų žmonių pasakojimus. Ji atlieka savitą vaidmenį – renka faktus apie kitą, kurio nepažįsta. Kita vertus, jos pačios susidūrimas su vokiečiais verčia permąstyti bendruomenėje vyraujančius stereotipus: „Susidūrimas su *svetimu* išryškina lietuvininko ir skirtumą, kelia klausimus, skatina permąstyti savivaizdį, juo suabejoti“⁵⁷. Bančerienės papasakota istorija apie vokiečių šeimą ir motinos skriaudžiamą sūnų. Èvę verčia solidarizuotis, ji pati prieš miegą užvalgo ko nors sūraus, kad pajustų troškulį kaip ir tas motinos skriaudžiamas berniukas. Vieną dieną ji pati sutinka motiną ir sūnų ir įsitikina, kad pasakojimai tiesos neatskleidžia „Pamačiau ir tą vaiką. Jis neatrodė labai iškankintas...“ (IV, 131). Autobiografijos tekste tarsi įrašomas antropologinis judesys – autorė tapatindamasi su Ève, bet kartu pateikia ir kitų bendruomenės narių pasakojimu, todėl suformuojamas įvairiapusiškas požiūris. Mažos mergaitės personažas suponuoja nežinojimą, kurį pamažu siekiama užpildyti. Mergaitės savimonės turinys yra refleksyvus ir kinta – bendruomeninis tapatumas yra priimamas kaip duotybė, tačiau šią duotybę grindžiantys faktai gali būti koreguojami, besiremiant bendražmogiškąja etika.

Kaip kito ir kitokio vaizdinys Èvės identitetui iškyla žemaitis Budrius. Jis yra kito etnografinio regiono atstovas – ne lietuvininkas. Jis priskiriamas svetimumo kategorijai dėl dviejų priežasčių: pirma, Budrius yra kitos kultūros žmogus, antra, siekia įsibrauti į Èvės šeimą.

„Juk aš tą visą neturtą, ką namie radau, siejau su juo. Visą vasarą nuolat girdėjau, kad motina „papaiko“, įsimylėjo tą „auslenderį“. Iš Dūdjonų girdėjau, kad jis esąs tinginys ir suėdęs

⁵⁷ Antanaitytė, Irma, „Kito reprezentacijos Ivos Simonaitytė ir Vydūno tekstuose“, *Darbai ir dienos*, nr. 63, 2015, p. 35.

visus taip sunkiai uždirbtus pinigus. Bet aš tada netikėjau, kad jis galėjo „suėsti“, juk jis pats dirbo visą vasarą Klaipėdoj, gal ir dabar tebedirbą. Girtuoklis jis taip pat nėra. Tai kaip? Tai kam? Ne, juk niekas dar ir nesakė, kad jis girtuoklis, o tik tinginys...“ (IV, 175).

Iš pradžių apie Budrių Ėvė sužino iš aplinkinių kalbų. Pirmiausia pasitelkia savo bendruomenės įsteigtomis elgesio normomis ir modeliais tam, kad įvertintų nepažįstamąjį. Ėvė dar uoliai laikosi normų, todėl stebisi, kad aplinkinių (tai yra jos dėdė ir teta) pasakojimai neatitinka jos turimos informacijos ir interpretacijos. Autorės balsas skyla į – tada ir dabar. Ėvė grįžta namo ir pamato motinos neturtą, būtasis laikas nukelia į tetos ir dėdės kalbėjimo laiką, kai dar pati mergaitė nematė motinos padėties.

Ėvės artimųjų Budrius apibūdinamas žodžiu „auslender“, kuris išvertus iš vokiečių kalbos reiškia *užsienietis*. Tuo metu Klaipėdos krašto gyventojams⁵⁸, iš tiesų, lietuvis buvo kitos šalies pilietis ir svetimas. Klaipėdos krašto gyventojus lietuvininkus ir lietuvius skyrė ne tik siena, bet ir kultūriniai ir religiniai dalykai. Klaipėdos krašte buvo anksčiau nei Lietuvoje panaikinta baudžiava, įvestas privalomas mokslas, vyravo evangelikų tikėjimas⁵⁹. Lietuvininkų ir žemaičio susidūrimas, tai susidūrimas su kitos kultūros žmogumi. Vokiečius ir lietuvininkus dar jungė bendra religija, artimiau pažinojo vieni kitus, tuo tarpu su (Lietuvos etnografinio regiono gyventojais) žemaičiais tarsi nieko bendra neturėjo.

Budriaus pasirodymas kelia grėsmę Ėvės šeimai, jos identitetui. Ši grėsmė pirmiausia nukreipia į religiją grįstą tapatinimąsi su bendruomene. Netekti išpažįstamos religinės konfesijos yra tas pats, kas pasitraukti savo noru iš bendruomenės: „Viskas būtų gerai, <...> kad jis nebūtų katalikas. Dabar ir tu dar gausi verstis į katalikes. Mūsų giminystėj to dar nebuvo. Kaip žmonės žiūrės į tave?“ (IV, 197). Būgštavimai išsipildo, Ėvės motina išteka už Budriaus ir pakeičia konfesiją. Pasikeičia ir požiūris į Ėvės motiną: „ne sykį jau buvo sakiusi, kad mano motinos veidas pasikeitęs nuo tuosyk, kai ji tapusi katalikė. Jis pasidaręs toks bjaurus, kad ji, Dūdjonienė, ir pažiūrėti nebegalinti į savo seserį“ (IV, 254). Požiūris į Ėvės motiną apibūdinimas per estetinę kategoriją. Veido pasikeitimas žymi tapatybės pakitimą, estetinis vertinimas yra susijęs su šio pasikeitimo vertinimu, asmens poelgiu bendruomenės atžvilgiu. Ėvės vaikiškas naivumas vertinti veidą tiesiogine prasme, suteikia informacijos apie motinos vidinę būseną: jos veidas „kupinas kažkokios kančios“ (IV, 255).

Budrius bendruomenės akyse yra svetimas ir prieš jį yra iš anksto nusistatyta. Kita vertus, tekste nėra gilinamasi į paties svetimmojo vidinį pasaulį. Jis švysteli epizodiškai, tam tikrose situacijose, kurios jį charakterizuoja. Ėvė, kaip prisipažįsta, nejaučia paniekos Budriui dėl jo

⁵⁸ Klaipėdos kraštas (1871 – 1918) buvo Vokietijos imperijos dalis.

⁵⁹ Kubilius, Vytautas, *Ievos Simonaitytės kūryba*, p. 22–24.

išpažįstamos konfesijos. Ji iš pradžių bando laikytis neutralios pozicijos vertindama būsimąjį patėvį. Èvè ima vertinti Budrių pagal jo atliekamus darbus bendruomenės labui, pirmiausia šeimai. Perdėtas pamaldumas ir išskirtinumo demonstravimas komiškai vaizduojamas autobiografijoje, kai Budrius dar visai kūdikį savo vaiką „moko“ persižegnoti arba meldžiasi atsiklaupęs ant kėdės priešais lopšį (IV, 250). Demonstratyvus pamaldumas artimas puikybei ir tingumui – Èvès nuomone, jei patėvis „mažiau poteriautų“ ir daugiau dirbtų, jų materialinė padėtis būtų geresnė. Budrius atsisako dirbti per darbymečius dėl prasto atlyginimo, tačiau Èvè turi žemintis ir eiti prašyti iš giminių ir pažįstamųjų maisto šeimai pamaitinti. Autobiografijoje kontrastuoja Èvès ir Budriaus paveikslai. Religiniai skirtumai pereina į etinę plotmę.

V GYVENIMO STILIAUS RAIŠKA

5.1 Moteriškieji vaidmenys bendruomenėje ir jų refleksija

A. Adlerio asmenybės raidos koncepcija daugiausia dėmesio skiria vaikystės laikotarpiui, kai formuojasi jo savivoka, identitetas, ir *gyvenimo stilius*. *Gyvenimo stiliaus* samprata yra labai svarbi siekiant suprasti ne tik vaiko bet ir suaugusio žmogaus elgesį. „Pasinaudodamas paveldėtais daviniais objektyviomis galimybėmis, individas vaikystėje susidaro modelį ir schemą, kurie suteikia gyvenimui kryptį – kaip prisitaikyti, išaugti ir spręsti gyvenimiškas problemas, kaip pasinaudoti palankiomis galimybėmis“⁶⁰. Ši schema ar modelis ir vadinama *gyvenimo stiliumi*. Toliau skyriuje bus aprašoma kaip *gyvenimo stiliaus* pasireiškia Ėvės gyvenime: kokią įtaką daro moteriškumo sampratai, kokias veiklos galimybes siūlo.

Pirmąją pamoką apie moteriškumo sampratą ir įgyvendinimą Ėvė gauna iš savo motinos Ėtmės. Motina viena augino Ėvę, jautė diskriminaciją iš artimų šeimos narių ir apskritai bendruomenės (buvo ne kartą iškeldinta iš nuomojamo būsto). Ėtmė daug dirbo, tačiau nepavykdavo pakankamai užsidirbti, kad nereikėtų skursti. Viena pagrindinių priežasčių kodėl motina ištekėjo už Budriaus buvo ta, kad „vieniša moteris – beteisė. Ji turi imti vyrą, kokį begauna, kad taptų žmogumi“ (IV, 273). Motinos moters samprata, grįsta sena patriarchaline tradicija ir morale. Nepilna šeima yra našta bendruomenei, kitaip tariant, ji nėra pajėgi pati viena išsilaikyti ir funkcionuoti vardan bendruomenės gerovės.

Nors kontekste išsakoma kritika apie vyro primestą religiją, tačiau ryškėja moters noras pasipriešinti nusistovėjusioms normoms, kurios dėl savo nelankstumo tik dar labiau apsunkino padėtį ir marginalizavo. Ištekėdama už Budriaus Ėtmė tikėjosi atkurti šeimą, stabilizuoti savo statusą bendruomenėje. Deja, vyras neturėjo stipraus *socialinio intereso*, jo gyvenimo tikslas buvo susijęs su egoistiniais tikslais – kaip įgyti daugiau *pranašumo*, atgauti dvarą, kuris neva jam priklausė, etc. Budrius nesiekė prisitaikyti prie lietuviškų bendruomenės normų ir gyvenimo būdo. Neatsižvelgdamas į savo galimybes ir naujosios šeimos poreikius, jis toliau siekė egoistinių tikslų.

Kai Ėvė kalbėjo su motina jai buvo penkiolika metų, o prieš akis laukė kelionė į Angeburgą. Motina vis kalbėdama pabrėžė Ėvės amžių, ilgas išsiskyrimas su dukra leido atsiverti ir išsakyti savo nerimą. Skyrius pavadintas „Sudie, vaikyste!“, būsima kelionė į kitą vietą ir motinos patirties priėmimas žymi vaikystės etapo pabaigą. Iš tam tikros perspektyvos autorė vertina tuometinį pokalbį su motina: „Pasąmonėje jaučiau, kad ir aš kuriądien ieškosiu to, kam vardo nežinome <...>. Ne, aš nežinojau ir nemokėjau apkabinti motinos ir pasakyti jai: „Motinėle, tu ieškai laisvės“ (IV, 273). Ši refleksija tarsi suvokta iniciacija, į kitą asmenybės raidos etapą,

---

⁶⁰ Dreikurs Ferguson, Eva, Adlerio teorijos įvadas, p. 24.

kuriame Ėvė privalės ieškoti savo būdo būti moterimi. Ir rasti tokį būdą, kuris jos nežeistų, leistų būti tarp žmonių ir kūrybingai įprasminti savo tikslus.

Tradicinis moteris gyvenimo modelis lietuvininkų bendruomenėje gali būti iliustruojamas Skrandienės pasakojimu apie savo moters gyvenimo kelią ir savarankiškumą: „jei nebūčiau vyro gavusi, rasi dar ir šiandien tebesivazočiau po svetimus kampus. Mūsų visų buvo toks likimas: šlūžyti! Ir kol vyro neturi, tol ir negalvok savistoviai gyventi. Būsi tik išjuokiamas, daugiau nieko. O juk nėra kaip pradėti. Tu tik pagavok...“ (IV, 513–514). Moters savarankiškas gyvenimas galimas tik esant vyrui – jis suteikia galimybę turėti namus, dirbti savo ūkio naudai. Santuoka, kaip teigia Dalia Marcinkevičienė, buvo, iš esmės, sandėris, kuris buvo naudingas abiem pusėms: vyras gaudavo šeimininkę ir pagalbininkę darbuose, o moteris – statusą ir namus⁶¹. Moteriško savarankiškumo samprata yra neatsiejama nuo priklausymo vyrui – vienintelis galimas moteriškas vaidmuo yra namų šeimininkės ir motinos. Alternatyvus būdas tarsi neįmanomas, kalbėtoja bijo neigiamos aplinkinių reakcijos. Išryškėja bendruomenės funkcija – reguliuoti narių elgseną, kreipti į šeiminių gyvenimą ir užtikrinti bendruomenės išlikimą.

Ėvės gyvenimo kelias inicijuotas bendruomenės taip pat buvo grįstas šlūžijimu. Jai pasiūloma dirbti siuvėja, bendruomenės nariai prisideda prie jos išleidimo į mokslą pas profesionalią siuvėja, dovanoja siuvimo mašiną (Dūdjoniai). Visa tai yra daroma dėl visų gerovės, siekiama, kad Ėvė turėtų savo vietą bendruomenėje ir būtų jai naudinga, nes „žmogaus būdas pasirodo esąs didis ir vertingas tik tokiu atveju, jei jis tampa vertingas visuomenei. *Idealų vaizdinį*, pagal, kurį vertiname atskirą individą, sąlygoja jo visuomeninė vertė bei nauda“⁶².

Buvimas naudingai savo bendruomenei suponuoja priklausomybę, kuri reiškiasi ne tik savo pozityviaja puse – kaip savo vertės pajautimas, socialinio poreikio įgyvendinimas, materialinės padėties stabilizavimas, bet ir negatyviaja – priklausymą nuo kitų malonės, kuris sąlygoja ribotą išteklių naudojimą, asmenybės menkavertiškumo jausmą dėl priimamos pagalbos, kuri tampa savaime negalios ir neveiksnumo tam tikroje srityje pripažinimu, kartu lieka skola, kurią reikia atlyginti. Ėvė kraustosi iš vienos vietos į kitą šlūžydama pas pažįstamus ir gimines, tačiau jos darbo vertė yra menkinama dėl jos padėties. Ji neturi savo namų, dėl negalios ji laikoma pranašumo neturinčiu žmogumi bendruomenės akyse ir ji neturi žmogaus, kuris atsvertų jos autoriteto nebuvimą (globėjas, tėvas, sutuoktinis). Neįgalios moters savarankiškumas yra neįmanomas dėl nelanksčių pažiūrų ir įsivyravusių stereotipų. Hierarchinė bendruomenė kategorizuoja žmones, apibrėžia jų veikimo galimybes ir principus, palieka maža vietos individualiai asmenybei skleistis. Lietuvininkų bendruomenė šiuo atžvilgiu yra konservatyvi.

⁶¹ Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusių visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje–XX amžiaus pradžioje*, p. 50–61.

⁶² Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 31.

Autobiografijoje svarbus tampa savarankiškumo siekimas. Paradoksaliai skamba, tačiau bendruomenės nariai klaidina Ėvę: „O aš vis dar „nesupratau“. Ir rimtai negalėjau suprasti, kad aš jiems našta. Man atrodė, kad aš labai jiems naudinga. Kai išvykdavau savaitėms ir paskui sugrįždavau, gaudavau net pastabų, kad jie turi šį ir tą, ką būtina pasiūti. O dabar staiga sugalvojo, kad aš turiu ieškoti sau kitur pastogės“ (IV, 488). A. Adlerio socialinio intereso samprata tampa neveiksni, nes Ėvė savo elgesiu neprieštarauja bendriems interesams, stengiasi būti naudinga, netapti našta, prisiima artimųjų siūlomą siuvėjos vaidmenį. Socialinio naudingumo matas tarsi netenka reikšmės. Kita vertus, pačios Ėvės monologe glūdi atsakymas – ji nejaučia visiško atsidavimo (šiuo atveju tetai), pradeda rodytis savarankiškumo užuomazgos – jos nebūna savaitėmis, nes dirba kitiems žmonėms. Taip pasireiškia Ėvės mobilumas, kurio iš jos nesitikima kaip iš neįgalios ir socialinio statuso neturinčios merginos. Šis mobilumas pasireiškia ir kitose Ėvės gyvenimo srityse: priklauso šeimai, bet nėra santuokinis motinos vaikas, ji ligota, bet turi potencialo ir jėgų veikti. Dėl minėtos priežasties, bendruomenei sunku apsibrėžti Ėvės padėtį.

Ėvei gyvenimo tikslo neapibrėžtumas taip pat neteikia pasitenkinimo. Ji stengiasi pritapti, naudotis bendruomenės jai siūlomu gyvenimo stiliumi, tačiau jis nepatenkina kūrybinių ir moralinių poreikių, jos darbas nėra pakankamai vertinamas. Ėvė siekia įveikti šį nepasitenkinimą, kurį galima individualiosios psichologijos terminais kalbant, pavadinti *nevisavertiškumo jausmu*. Jis stimuliuoja Ėvę siekti nepriklausomybės nuo šeimos narių malonės. Pirmiausia Ėvė laisvę sieja, kaip ir tradicinė lietuvininkų moteris su nuosavų namų įgyjimu: „Gana tų priklausomybių! Aš noriu būti savistovi“⁶³. Aš noriu turėti savo kampelį koks jis bebūtų“ (IV, 513). Namų vaizdinys yra viena svarbiausių moterų reprezentacijos erdvių (moterų) rašytojų prozoje, grožiniuose prozos kūriniuose Simonaitytės namų vaizdinys atspindi tradicinį moteriškumą (pvz., „Aukštųjų Šimonių likime“)⁶⁴, o šiame autobiografijos epizode savas kampelis virsta moters nepriklausomybės sinonimu.

Apie Ėvės seksualumą kalbėti vengiama, tradicinio moters-motinos vaidmens jai priskirti nesiekama. Pasak Helmius, fizinę negalią turinti mergaitė „visų pirma socializuojama jos sutrikimo požiūriu“⁶⁵. Ėvės lytiškumas nustumiamas į antrą planą, svarbiausias uždavinys – sukurti Ėvei tokias veikimo galimybes, kurios leistų veikti nepaisant negalios (pvz., parinkti profesiją). Kita vertus, kaip pažymi Rima Pociūtė, neįgaliosios seksualumo eliminavimas iš autobiografinio teksto

---

⁶³ Ntk. = savarankiškas. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, šeštas (trečias elektroninis) leidimas, redaktorių kolegija: Stasys Keinys ir kt., Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2006; internetinė versija, 2011. – <http://dz.lki.lt>

⁶⁴ Baliulė, Irena ir Michailovienė, Lina, „Erdvės ženklai literatūrinio moters portreto struktūroje“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 4, 2008, p. 7 – 8.

⁶⁵ Cit. iš Šėporaitė, Deimantė, „Negalia ir lytis. Fiziškai neįgalių moterų moteriškumo sampratos“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, nr. 2, 2006, p., 115.

yra pačios autorės sąmoningas pasirinkimas, kuriant savo gyvenimą. Moters atliekanti tik tradicinius vaidmenis „susmulkėja“ savo interesus nukreipdama į buitį⁶⁶.

Vis dėlto autobiografijoje yra epizodų, kuriuose aprašomi santykiai su vyrais. Vienas jų, ankstyvoje vaikystėje, kaip pati autorė apibūdina, „jos pirmoji meilė“ Augustas Martinkus. Šiuos santykius galima apibūdinti kaip Ėvės nepatirtos tėvo meilės kompensaciją: ne vietinis, ragainiškis ar tilžiškis, linksmas vyras rodo dėmesį mažajai Ėvei, kokio paprastai nėra aprašoma lietuvininkų šeimose. Neišvengiama ir romantinės meilės apraiškų, sužieduotuvių istorija, kurią dažnai kritikų apibūdinama kaip melodramatiškas atpindys jos skaitytų sentimentalių vokiškų romanų⁶⁷. Ėvę palieka ir išduoda sužadėtinis, o pati istorija konstruojama kaip grožinis kūrinys apie žiedą. Tokį autorės pasirinkimą galėjo sąlygoti kultūrinės įtakos (griežta protestantiška etika), prisiimtas savo autobiografijos konstravimo modelis. Neigiamas požiūris į vyrus konstruojamas nuo vaikystės: dėdė Dūdjonis, parėjęs iš karčiamos, mušdavo žmoną ir dukterį (IV, 47), varginga motinos padėtis santuokoje, vaikystėje patirtos girtu muzikanto priekabės, prancūzų okupacijos metu kareiviai įstumia į pusnį.

---

⁶⁶ Pociūtė, Rima, „Autobiografija: lietuvių Ievos savianalizė“, p. 160.

⁶⁷ Žr. ten pat.

5.2 Kūrybiškojo aš įgyvendinimas ir santykis su bendruomene

Asmenybės raidoje svarbią vietą užima kūrybiškumas, nes, kaip teigia A. Adleris, asmenybė yra paties žmogaus pasirinkimų, emocijų ir modelių, kuriuos pasirenka pats žmogus, konstruktas⁶⁸. Žmogus pats kuria savo asmenybę. Kūrybiškumas reiškiasi kasdieniame gyvenime, kai reikia pasirinkti kuriuo keliu eiti, kurią veiklos sritį pasirinkti.

Ėvė įgyvendino savo trokštamą būti savarankiška, tačiau neatsisakė bendruomenės jai pasiūlyto siuvėjos amato. Profesija jai suteikė galimybę būti tarp žmonių, savo darbu teikti gėrybes ir kurti ryšius: „Štai ko žmogui reikia: žmonių. Juk turėjau jų tiek daug ir visi buvo geri, neskaitant tokių Vilkienių, visi mane mylėjo, bent taip man rodėsi“ (IV, 556). Savo pasisakymu Ėvė manifestuoja savo priklausymą bendruomenei, be bendruomenės jos, siuvėjos, darbas neturėtų reikšmės. Šis priklausymas bendruomenei yra labai trapus, kaip rodo Dačkaus dukters Lėnės pavyzdys – galima iš lietuvninko pasidaryti svetimu, vokiečiu. Lietuvninko (kaip ir bet koks kitas) tapatumas turi būti nuolat palaikomas, kaip teigiama, „[a]pibūdinant asmenybę dažniausiai konstituciniais jos bruožais laikomi tapatumas ir tęstinumas laike – be šių savybių taptų skirtingų neintegruotų situacinių būvių rinkiniu⁶⁹“.

Ėvė pažeidžia savo tapatumą. Kartu su pussesere Ane, nugalėtos smalsumo, nueina į lietuvių susirinkimą pasižiūrėti, kas ten vyksta. Pasirodo, vyksta steigiamasis „lietuviškos jaunųjų draugijos“ susirinkimas. Čia Ėvė padrąsinta aplinkinių tampa šios draugijos raštininke. Buvo priminta ir parašytoji giesmelė, kuri buvo išspausdinta laikraštyje, pagiriama. Autorė iš aš pozicijos kaip jaučiasi tuo metu Ėvė: „Aš raustu, mane pila prakaitas. Ir gėda, ir garbė. Pagalvok, pamatė lygiai tave! Aš staipausi. Juk nieko nesuprantu apie tokius reikalus“ (IV, 558). Autorė kurdama paauglės (jaunuolės) Ėvės paveikslą, apeliuoja į jos amžių ir nepatyrimą, nežinojimas ir jaunos merginos savimeilės pakurstymas priverčia padaryti neapgalvotą žingsnį – įsirašyti į draugiją, apie kurios veiklą nieko nežino ir nesupranta. Be išdidumo į šią draugiją vilioja tai, kad galės susipažinti su kitomis merginomis, užmegzti pažintį. Apie savo padarytą klaidą ji sužino tik iš pusseserės lūpų, kuri neseniai pati skatino tapti draugijos raštininke, „Tu parsidavei žemaičiams“.

Ėvė neidentifikuoja draugijos kūrėjų kaip kitų, nes vienas jų esąs kunigo Lokio giminaitis. Apie šių žmonių kitoniškumą išduoda jų kalba ir aplinkinių reakcija į ją: „Mes esame viena tauta (kažkas nusijuokė)“ (IV, 557), pati Ėvė pakeičia jos šnekamojoje kalboje nevartojamą žodį „tvarka“ į įprastą „davadas“, stebina ir tai, kad lietuvių susirinkime (o ne lietuvninkų surinkime) nekalbama apie dievą ir tokia kalba, kurios neįmanoma suprasti.

⁶⁸ Žr. Dreikurs Ferguson, *Eva, Adlerio teorijos įvadas*, 56 p.

⁶⁹ Krasnovas, „Aleksandras, Individuali ir bendruomeninė tapatybė bei jų sąveika grožinėje literatūroje“, p. 12.

Autorė autobiografijoje sudeda ryškius akcentus kultūriniam kitoniškumui pabrėžti, tačiau stebina tai, kad tarsi pati Èvė to nesupranta iš ženklų, neprisimena į kokį renginį buvo kviečiama? Į draugiją užsirašo jos krašties, tarsi nėra kitokio tapatumo, gal suklaidinama Èvė, tačiau susirinkimo pabaigoje iš aš pozicijos pasakomi žodžiai: „Taip, Anė, kaip ir kiti Klaipėdiškei, buvo lietuvninkė. O dabar, besisteigiant draugijom, besiburiant kovai prieš vokietinimą, ir ji pasidarė vokiška lietuvninkė“ (IV, 559). Sunku vienareikšmiškai interpretuoti tokį staigų Èvės minties šuolį „nuo nesu mačiusi jokių draugijų“ iki „besisteigiant draugijom, besiburiant kovai prieš vokietinimą“. Èvės „staigus susitapatinimas su lietuviais“ interpretuojamas kaip galima ideologinio paklusnumo okupaciniam rusų režimui pasėkmė⁷⁰. Kita vertus, galima daryti prielaidą, kad tam įtakos turėjo autobiografijos retrospekcinis atsigręžimas, įterpimas dabartinės savo patirties į tuometinę. Toliau tekste tęsiama naiviosios Èvės pasakojimo linija. Jai vienas draugijos narių, žinomas iš straipsnių laikraščiuose slapyvardžiu Kiemo filosofas, pažada parašyti laišką. Išskirtinis dėmesys jaunai siuvėjai yra svarbus – juk tai pripažinimas, asmenybės vertės pakėlimas.

Autorė vėl ardo vientisą pasakojimo liniją, įterpia prisiminimą apie žemaičius, kuris padėjo įsišaknyti lietuvninkų stereotipui apie šio regiono žmones. „Na taip, žemaičius mes laikome už mus žemesniais žmonėmis. Ir man prisimena vaikystėje atsitikęs nežymus, bet man šlykštus įvykis <...>“ (IV, 561) priešais eina gražiai pasipuošę žemaitis ir dvi mergaitės, kuriomis nepaprastai susižavi Èvė. Ją aprėkia nepadoriais žodžiais, kam ši į juos žiūri. Nevientisas pasakojimo būdas suponuoja daugiabalsiškumą ir kelias perspektyvas. Pagrindinė pasakojimo linija atitinka raidos liniją, čia įvykiai pasakojami chronologiškai, dažniausiai autorė tapatinasi su autobiografijos personažu Ève. Įsiterpę kiti pasakojimai papildo pirmąją liniją, šalutinių linijų jungimo pagrindu yra tam tikros asociacijos, kurios pabrėžia svarbą asmens raidai.

Po įstojimo į draugiją, keičiasi Èvės požiūris į žemaičius: „Pati išsiaiškinau sau štai ką: žemaičiai – katalikai, tai ne tas, kas mes – protestantai. Taigi tas skirtumas, tas „lietuviai“ ir „lietuvninkai“. / Stengdavausi susitikti su žemaičiais <...> Bet ne su daugeliu. Tai buvo tokie pat nemokšos, kaip ir aš. Jie be galo girdavo vokiečių tvarką, baisiausiai neapkęsdavo Liuterio ir labai mokėdavo šokti“ (IV, 561). Šioje ištraukoje suponuojama antropologinė žiūra, nesiekiami kritikuoti kultūrinių skirtumų neigiamai, stengiamasi pažinti kitus. Žvelgiant, iš asmenybės raidos požiūrio taško tai yra vertybių perkainojimo momentas – tai, kas anksčiau buvo Èvės nekvestionuojama lietuvninkės tapatumo dalimi, patikrinama ir reformuluojama. Kitos kultūros žmonių nebevertinama remiantis stereotipais, patirčių interpretaciją stengiamasi valdyti, pasitelkus ne tik pasirinkus tam tikrą žiūros tašką, bet ir pasirenkant žmones, su kuriais bendraujama. Pastarasis procesas daro įtaką gyvenimo stiliui.

---

⁷⁰ Kubilius, Vytautas, Ievos Simonaitytės kūryba, p. 249.

Ėvė ima tapatintis su draugijos nariais: pirmiausia pertvarkė savo pažiūras į žemaičius ir surado juos vienijančią veiklą (kovą prieš vokiečius). Dalyvavimas draugijoje inspiruoja naują veiklą, pradeda rašyti į laikraščius pranešimus apie draugijos susirinkimus. Spauldoje ji pasirašinėja inicialais ir slapyvardžiu „Ė. S. Eglaitė“ – taip simboliškai išreiškė savo naują tapatumą. „Eglės“ draugijoje Ėvė sulaukia paskatinimo ir palaikymo rašyti. Ryšys su nauja bendruomene padeda atsiskleisti jos talentui. Ėvė pati apibūdina savo naujosios veiklos jai teikiamus įspūdžius:

„Man pradėjo patikti.

Parašiusi ir pasiuntusi į laikraštį, labai didžiudavausi. O skaitydama atspausdintą – subraukytą, sutrumpintą – raudonuodavau iš gėdos“ (IV, 561).

Ėvė yra patenkinta savo naująja veikla, net faktas, kad nelabai sekasi rašyti, neužgesina jos entuziazmo. Ji neapsiriboja publicistiniais straipsniais, išbando jėgas rašydama poeziją ir prozas kūrinius. Trykštantis pasitikėjimas savimi signalizuoja apie užmegztą tinkamą ryšį su bendruomene, kuris leidžia atsiskleisti kūrybinėms asmenybėms galioms.

Teigdama naują tapatumą, ji tarsi paneigia tapatinimąsi su lietuvininkų bendruomene. Lankydamosi „Eglės“ vakarėliuose pradeda šokti, nors lietuvininkui tai „didžiausias griekas“. Siuvėjos darbą nustumia į antrą vietą, siuva nuo šiol tik tam, kad užsipelnytų duonos. Trečioje vietoje lieka „asmeniškai reikalai. Tai jaunystės svajonės“.

Skyriuje „Kamuolys rieda“ vaizdžiai aprašomas dialogas su savimi, vartojamas net įvardis *tu* kreipiantis į save: vienas balsas yra kupinas pasididžiavimo, kaip rašo laikraštyje „literatūros padangėje nauja žvaigždė“, kritinis balsas primena lietuvininko intonaciją ir skatina atsitokėti, realiai įvertinti savo gebėjimus. Kol abu balsai susilieja į vieną: „Ach, kad nebūtų tų abejonių, kad nebūtų to nepasitenkinimo savimi! Kad galėtum drąsiai žengti pirmyn. Bet kaip tu drįsti! Juk ir mažas akmenėlis – sakoma – vežimą verčia, o čia tik tu...“ (IV, 567). Ištraukoje maksimaliai išplėtojama nepasitikėjimo savimi, kitaip sakant, menkavertiškumo tema. Litotė skleidžiasi taip, kad kalbantysis dėl nepasitikėjimo savimi, savo jėgomis jaučiasi nepajėgus nieko padaryti.

Ėvės giminaičių ir pažįstamų požiūris į jos kūrybą kontrastuoja su minėtąja ištrauka. Straipsniai susilaukia didelio atgarsio: pirmiausia, yra stebimasi Ėvės pranašumu (kaip savamokslės, ubagauti ėjusi mergaitės raštai galėjo būti priimti), antra, ji pasisakė prieš nusistovėjusią tvarką ir neturi teisės kreiptis į juos, lietuvininkus, kai, tuo tarpu pati, tapatinasi su žemaičiais.

Autobiografijoje Ėvės ryšiai su lietuvininkų bendruomene nutrūksta. Iš pradžių anuliuojamas Ėvės siuvėjos vaidmuo bendruomenėje – ji netenka darbo ir pragyvenimo šaltinio. Vaizdu piešiama kaip atsiveria Ėvės namų erdvėje šio vaidmens netektis: „Į tas dulkes galima pirštu gražiai parašyti: „Buvo gera siuvėja“. / Taip aš ir parašiau šį rytą, bet paskui nubraukiau ir dar, paėmusi šluotą, išbraukiau iš kampo užraizgytus voratinklius“ (IV, 554). Ant krėslo, kuris buvo

naudojamas siuvimo medžiagoms susidėti, nusėdo dulkės. Įrašas dulkėse ir jo nuvalymas atliekamas kaip savitas iniciacijos ritualas⁷¹ – sunaikinimas buvusio tapatumo vaizdinys, kad būtų sukurtas naujas.

Su bendruomene Ėvė siejo religija. A. Adleris pabrėžė religijos praktinę reikšmę bendruomenei teigdamas, kad „*religija*, kaip rišamąją bendruomenės medžiagą pasitelkianti ne racionalią mintį, o visuomeninių formų pašventimą“⁷². Autobiografijoje viena priežasčių kodėl Ėvė vis dar eina į bažnyčia yra ta, „kad jos nelaikytu bedieve žmonės, <...> nuo kurių ji priklauso“ (IV, 570). Ėvė, nors yra nepriklausoma, tačiau jos siuvėjos amatas be žmonių, kurie nešiotų jos drabužius, būtų beprasmis. Religija palaiko bendruomenės tapatumą palaikydama ir įtvirtindama visiems vienodas vertybes ir tradicijas. Surinkime Ėvė demaskuoja sakytojas visų akivaizdoje. Ją įtvirtina kaip pažeidusią lietuvininko moralę, todėl jau nebepriskaitančią jų bendruomenei. Taip netenkama paskutinio ryšio su bendruomene, kurioje augo ir brendo.

Peržengimo ritualu iš paauglystės (jaunystės) į brandų amžių gali būti laikomas skyrius „Ateities papėdėje“. Ritualo pakopas išskiria pati autorė: „Ir šį vakarą įvyksta tikras persilaužimas, privalo įvykti apsisprendimas, ir turi būti nugalėta didystė, kurios iš viso neturėtų būti“ (IV, 576). Remiamasi skaičių trys simbolika, kuris savo maginę reikšmę daugelyje kultūrų, trim veiksmais turi būti peržengtos ribos. Pirmiausia Ėvė turi apsispręsti dėl tolesnio savo gyvenimo. Jos su lietuvininkų bendruomene niekas jau neberiša nei siuvėjos amatas, nei religinės apeigos. Yra visiškai atstumta. Dabar ji gali laisvai pasirinkti kitą gyvenimo kelią, kurį siūlo kitos bendruomenės nariai. Kelią į kitą ateitį žymi du laišakai ir tekstu nubrėžiamos ateities rėmai. Katrės Meižytės laiškas išsiskiria padrašinama intonacija, Ansio Bruožio – įsakmiu ir konstatuojamu tonu. Abu laišakai nubrėžia konkrečias veiklos kryptis: dirbti raštininke, mokytis ir įgyti kultūrinių žinių, o galutiniu tikslu lako – rašytojos profesiją. Ėvei sunku patikėti savo gebėjimais ir ateitimi, žiūrint iš dabartinio taško. Atsvara šviesių ateitį žadantiems laiškam yra dienoraštis, į kurį sudėtos pirmosios meilės svajonės, pirmųjų tekstų idėjos ir skaitytojų atsiliepimai. Dienoraštyje įrašyta praeitis, kuri slegia, bendruomenės atstūmimas ir pašaipos, apviltos meilės svajos.

Autorė sarkastiškai pasišaipto iš bandymo rašyti dienoraštį lyg norėdama atstumti praeitį, kurioje pati buvo atstumta. Dienoraščio tekstas yra traktuojamas kaip pavojingas, demaskuojantis asmenybės intymiausias mintis, kurios gali būti išjuoktos. Pati rašymo idėja, galbūt kilo beskaitant sentimentalius vokiečių romanus apie meilę. Pasišaiptoma iš juose aprašomo moters paveikslo: „apie kokią kvailą mergiotę, kuri savo gyvenime – kol vyrą susigaudė – nieko daugiau neveikė, kaip

⁷¹ „Iniciacija – tam tikra ritualų ir pamokymų seka; jų pagalba įgyvendinami radikalūs išventinamojo religinės bei socialinės padėties pokyčiai“. Eliade, Mircea, „Initiation“, *Religion in der Geschichte und Gegenwart*, Tübingen, 1986. p. 751–753.

⁷² Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, p. 27.

verkšleno dėl nelaimingos meilės <...>“ (IV, 579). Dienoraščio sunaikinimu atsiskaitoma su praeitimi, neleidžiama skverbtis į dabarties pasaulį. Deginimo scena išsiplečia – svarbu sunaikinti viską iki paskutinės skiautelės. Sudeginus, palengvėja – iš mentalinio pasaulio pereinama į fizinį.

Paskutinis etapas – įveikti didystę⁷³. Sunkiausia peržengti savo įsitikinimų ribas – Èvė „niekada prieš nieką nesilankstė“ ir nieko neprašė, tačiau norėdama išvykti į miestą, ji turi gauti pinigų. Vienintelis, kurio dar galima prašyti, yra tėvas. Epizodas baigiamas laiško rašymu tėvui.

Paskutinėje trilogijos dalyje „Nebaigta knyga“ pasakojama jau susipratusios ir savo vertę žinančios moters istorija. Daug dėmesio sutelkiama į darbą raštinėse, aplinką. Nors Èvė stengėsi koreguoti požiūrį į kitokius žmones (žemaičius ir kt.), tačiau ji vis tiek dar vertina žmones pagal lietuvininkų normas. Dalyvavimas „Eglės“ veikloje tik pakoregavo ribas tarp sava ir svetima, suteikė tolerancijos bendraujant su kitų bendruomenių atstovais.

Greta darbo aprašymo ryškėja ir bandoma kurti Èvės rašytojos alternatyvi gyvenimo trajektorija. Grįžtama į vaikystės laikus, stengiamasi atkurti pirmuosius rašymo impulsus: „Šį rytą Ilžė atsinešė lientelę su grifeliu. Ak Dieve, kaip niežti pirštai, stačiai skauda – taip norisi imti grifelį ir rašyti“ (V, 174). Siekiama atkurti kūrybinio kelio pradžią skyriuje „Pakopos“: pirmieji nesėkmingi poezijos bandymai, kūrybinis pakilimas karo metais, spausdinimasis laikraščiuose. Imamas kurti kiek romantizuotas kūrybos paveikslas „slaptieji popieriai“, „nuklydimas į svajas“. Tekstas tampa mozaikišku – nebe chronologinė ašis valdo pasakojimą, o rašytojos gyvenimo tema. Jos plėtotė rodo sąmoningą kryptingumą, kuris tampa viena gyvenimo dominančių. Paskatinimas ir autoritetinių žmonių palaikymas Èvei suteikia ryžtingumo veikti. Nelieta siuvėjos Èvės sumaištis, kuri buvo susidariusi dėl bendruomenės atstūmimo. Èvės asmenybė tampa vientisesnė – jos veikla kelia mažiau abejonių, kompetencijos įtvirtinamos sunkiai mokantis ir dirbant. Santykiai su giminėmis netenka tokio stipraus emocinio krūvio, jų nuomonė ir abejonės ja vertinamos per tam tikrą distanciją, nebesiejama jų nuomonė su vertės pajautimu (V, 134–135).

Paskutinėje trilogijos dalyje reprezentuojami įvairių moterų paveikslai: karjeristė, motina, nepriteklių spaudžiama vagilė, etc. Simonaitytė fiksuoja buvimo moterimi būdus, tačiau atmeta seksualumą, kurį laiko vulgarumu. Panašiai traktuojamas ir vyrų elgesys, peržengiantis dalykinio bendravimo ribas. R. Pociūtė šį reiškinį sieja su „užgniaužtu (arba atstumtu) seksualumu“⁷⁴.

Simonaitytė sąmoningai pasirinko nekurti šeimos (tai liudija ir kitos trilogijos dalys), nes tam įtakos turėjo sunki motinos materialinė padėtis, skaudūs giminaičių ir pažįstamų išgyvenimai. Kita vertus, jai, kaip neįgaliai moteriai, tradicinis moters vaidmuo šeiminiame gyvenime negalėjo būti priskirtas. Kaip rodo tyrimai, neįgalios moters seksualumas yra vertinamas neigiamai, nes dėl

⁷³ Bendruomenėje, grįstoje griežta religine etika, didystė arba puikybė yra viena iš didžiausių nuodėmių.

⁷⁴ Pociūtė, Rima, „Autobiografija: lietuviškos Ievos savianalizė“, p. 160.

negalios seksualumas yra laikomas neįmanomas⁷⁵. Tai lemia lyčių samprata, kuri moters vertingumo kriterijui nustatyti naudoja fizinio grožio sampratą.

---

⁷⁵ Šėporaitė, Deimantė, „Negalia ir lytis. Fiziškai neįgalių moterų moteriškumo sampratos“, p. 109.

VI IŠVADOS

1. Ievos Simonaitytės autobiografinėje trilogijoje asmenybės raida simboliškai prasideda nuo savivokos nubudimo, *aš* atradimo. Tai netradicinė autobiografijos pradžios formulė, atskaitos tašku pasirenkamas ne gimimo faktas, o savivokos pabudimas, kuris žymi sąmoningą individo santykio užmezgimą su pasauliu ir savimi. Ėvės savivokos plėtotę nužymi susidūrimas su gyvenimo kritiniais taškais – gimimu ir mirtimi. Siekiama (at)kurti vaiko mąstymo ir kalbos modelius, tam pasitelkiami leksiniai ir teminiai apribojimai, išryškinantys vaiko žinojimo ribotumą, kurį siekiama užpildyti. Kaip meninės raiškos priemonė ir vaiko mąstymo raiškai nustatyti daug įtakos turi dialogas, retoriniai klausimai, dėmesys skiriamas kalbiniai ir kultūrinai kompetencijai vystyti.

2. Autobiografiniame tekste svarbią vietą raidos procese užima suaugusiųjų įtaka. Ėvės ribotam vaikiškam mąstymui siekiama pateikti supaprastintą pasaulio modelį: mitologizuojamas gimimas, mirtis aiškinama per kūniškas ir vaikui suprantamas nuovargio, skausmo kategorijas, parodomos suaugusiųjų ribotos išgalės pasakoti ir aiškinti savo elgesį ir gyvenimo sąrangą, paliekama daugelį klausimų vaiko natūraliai raidai.

3. Ėvė savo kaip lietuvininkų bendruomenės identitetą kuria tapatindamasi su savo autoritetingais šeimos nariais siekdama *pranašumo*. Savarankiškas susidūrimas su kitos bendruomenės nariais yra refleksyvus, tikrinami stereotipai ir taip formuojamas *gyvenimo stilius*. Kita vertus, išankstinė bendruomenėje vyraujanti nuomonė apie kitos bendruomenės žmones (ne lietuvininkus) neretai priimama kaip dogma, yra nekvestionuojama ir taikoma praktiniame gyvenime. Autobiografijoje lietuvininko bendruomenės identitetas yra prigimtinis, paveldimas iš kartos į kartą, tačiau gali būti prarandamas tapatinantis su vokiečių kultūra. Kūrinyje tai atsispindi per vardo kategoriją, išvaizdą (drabužius), moralinį ir etinį lygmenis.

4. Dėl Ėvės ligos bendruomenė daugiau nei įprastai kontroliuoja elgesį, neretai negalią traktuodami kaip tam tikrą vaikišką neveiksnumą. Pati bendruomenė siūlo būdus kaip pritapti, tačiau neretai yra neatsižvelgiama į pačios Ėvės jėgas ir gabumus – siūlomas tradicinis lietuvininkų bendruomenėje *gyvenimo stilius*. Mergaitė jaučiasi diskriminuojama, skriaudžiama, išnaudojama, todėl formuojasi *nepilnavertiškumo jausmas*. Jam kompensuoti taikomas pasyvusis *pranašumo* siekimas – laukti kol užaugs arba siekia atlikti pavestą darbą kaip įmanoma geriau.

5. Asmenybės raida Simonaitytės autobiografijoje yra žymima lūžių ir iniciacijų, kiekvienas tarpsnis turi apibrėžtus tam tikrus uždavinius veiklos ir santykių su kitais atžvilgiu: vaikystėje siekiama užaugti, sumažinti nepasitenkinimo jausmą, kurį sąlygoja kompetencijų nelygumas, priimti savo kaip neįgalaus asmens savivaizdį; vaikystės pabaigą žymi kelionė į Angeburgo prieglaudą ir paauglystės pradžią, savita iniciacija atliekama priimant motinos

pasakojimą apie moters dalią; paauglystės etapas (sutampa su knyga „Ne ta pastogė“) pasižymi gyvenimo stiliaus įprasminimu ir koregavimu, ieškoma tinkamiausios profesijos, atrandamas kūrybiškumo potencialas ir jo santykis su bendruomene, pradėjus savarankiškai įgyvendinti gyvenimo tikslą, atsiranda pasipriešinimas iš bendruomenės; iniciacija – paauglystės laikų dienoraščio deginimas, išsikėlimas į miestą, profesijos keitimas; suaugusios moters gyvenimo etapas – savojo moteriškumo sampratos įgyvendinimas, tobulėjimas profesinėje srityje ir kūrybinių planų įgyvendinimas; paskutinė iniciacija – baigiamasis autobiografijos žodis skaitytojui.

6. Paauglystėje Ėvė koreguoja gyvenimo stilių, tirdama moteriškumo įgyvendinimo galimybes, kurias siūlo aplinka (tradicinis lietuvininkės moters vaidmuo, siuvėjos, rašytojos ir visuomenės aktyvistės). Moteriškus vaidmenis Ėvė tikrina pasitelkusi savo socialinį interesą ir asmenines savybes, ieško to vienintelio, kuris geriausiai įprasmintų jos būtį. Kitus moters pasireiškimo visuomenėje būdus tiesiog stebi ir interpretuoja, pasitelkusi savo gyvenimo stilių.

7. Ėvė pasirinkdama savarankišką gyvenimo kelią ir kurdama savo kitokį moters vaidmenį tradicijų atžvilgiu, tampa svetima savo lietuvininkų bendruomenei, tačiau jos pačios ryšys ir tapatinimasis su lietuvininkų vertybėmis išlieka. Išsiplėtus socialiniam interesui atsiskleidžia Ėvės rašytojos pašaukimas.

VII SUMMARY

Little attention is paid to the investigation of the autobiography in Lithuanian literature. Research is often limited to the specific topics, which do not reveal the essential intention of autobiography to address the course of human development. Correspondingly, as a subject-matter we selected the outline of the personality development in Ieva Simonaitytė's autobiographical trilogy.

In this work the process of the personality development has been studied on the grounds of Alfred Adler's personality development concept and feminist literary criticism. It was revealed that I. Simonaitytė's autobiography is based on the division into three age periods, which are framed by the establishment of unique personal initiations. Childhood period is displayed in relation to the limitations of child's linguistic and mental capabilities. The effects of an illness to the relationship between the personality and its social environment are observed as enhanced control of the individual. Adolescent purpose is realised within the proposed model of the community. At the same time it is tested and redefined according to the personal needs. In the course of maturity the conceptions of femininity are realised, the creative plans are actualised and skills in the professional field are developed.

VIII Literatūra

1. Simonaytė, Ieva, „...O buvo taip“, *Raštai*, t. IV, Vilnius: Vaga, 1989, p. 5–276.
2. Simonaytė, Ieva, „Ne ta pastogė“, *Raštai*, t. IV, Vilnius: Vaga, 1989, p. 277–580.
3. Simonaytė, Ieva, „Nebaigta knyga“, *Raštai*, t. V, Vilnius: Vaga, 1998, p. 5–326.
4. Adler, Alfred, *Žmogaus pažinimas*, Vilnius: Vaga, 222 p.
5. Antanaitytė, Irma, „Kito reprezentacijos Ievos Simonaitytės ir Vydūno tekstuose“, *Darbai ir dienos*, nr. 63, 2015, p. 29–45.
6. Baliulė, Irena ir Michailovienė, Lina, „Erdvės ženklai literatūrinio moters portreto struktūroje“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 4, 2008, p. 6–13.
7. Birgerytė, Aistė, „Kūno negalios įsameninimas Ievos Simonaitytės kūryboje“, *Colloquia*, nr. 18, p. 27–56.
8. Couser, G. Thomas, „Autobiography: Women, Illness, and Lifewriting“, *Women and autobiography*, sudarė Martine Watson Brownley ir Allison B. Kimmich, 1999, p. 163–176.
9. Daugirdaitė, Solveiga, „Tarybinės lietuvių rašytojos autobiografijoje“, *Colloquia*, nr. 32, p. 35–54.
10. Dreikurs Ferguson, Eva, *Adlerio teorijos įvadas*, vertė Lilija Lasauskienė, Vilnius: Vaibra, 2007, 56 p.
11. Dručkutė, Genovaitė, „Autobiografijos teorija ir praktika (Philippe’as Lejeune’as ir Jozefas Frankas)“, *Literatūra*, nr. 46(5), 2004, p. 50–55.
12. Kraniauskienė, Sigita, „Biografinis metodas: dvi teorinės-metodologinės kryptys“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, nr. 3–4, 2000, p. 78–90.
13. Krasnovas, „Aleksandras, Individuali ir bendruomeninė tapatybė bei jų sąveika grožinėje literatūroje“, *Respectus philologicus*, 2013 Nr. 24 (29), p. 11 – 20.
14. Kraniauskienė Sigita, „Socializacijos modeliai lietuvių autobiografijose: lyties ir laiko aspektas“, *Sociologija. Mintis ir Veiksmai*, nr. 1, 2002, p. 66–74.
15. Kraniauskienė, Sigita, „Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose“, *Sociologija. Mintis ir Veiksmai*, nr. 2, 2004, p. 40–50.
16. Kavolis, Vytautas, *Civilizacijų analizė*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, 342 p.
17. Kubilius, Vytautas, *Ievos Simonaitytės kūryba*, Vilnius: Vaga, 1987, 302 p.
18. Legkauskas, Visvaldas, „Tapatumas ir savimonė: jungtis tarp psichologijos ir sociologijos“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, nr. 3–4, 2000, p. 62–71.
19. Marcinkevičienė, Dalia, *Vedusių visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje–XX amžiaus pradžioje*, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius: Vaga, 221 p.

20. Matulytė-Černiauskienė, Marija, *Biografinių knygų leidyba Lietuvoje 2005–2009 m.* : magistro baigiamasis darbas; mokslinis vadovas prof. Remigijus Misiūnas, Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas, Vilnius: 2011, 58 p.
21. Pociūtė, Rima, „Autobiografija: lietuvių Ievos savianalizė“, *Modernizmas lietuvių šaly*, Vilnius: Homo liber, p. 152–164.
22. Stanly, Liz, „Audit selvs, simulation and surveillance in the rise of public woman“, *Feminism and autobiography : texts, theories, methods*, sudarė Cosslett, Tess, 2000, p. 40–60.
23. Steedman, Carolyn, „Story of another self“, *Feminism and autobiography : texts, theories, methods*, sudarė Cosslett, Tess, 2000, p. 25–39.
24. Šėporaitė, Deimantė, „Negalia ir lytis. Fiziškai neįgalių moterų moteriškumo sampratos“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, nr. 2, 2006, p. 108–130.
25. Vanagaitė, Gitana, „Autobiografijos teorijos metmenys“, *Žmogus ir žodis*, nr. 11, 2001, p. 40–47.
26. Vanagaitė, Gitana, *Autobiografijos teorija ir praktika*. Mokomoji knyga filologijos studentams, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008, 52 p.
27. Žukauskienė, Rita, *Raidos psichologija: integruotas požiūris*, Vilnius: Margi raštai, 2012, 677 p.